Ett magasin från skolprojektet Omskaparna

OMSKAPARNA

Mitt namn:

SENASTE NYTT!

sid 61

Hoppfulla nyheter!

UNGA

KLIMATKÄMPAR

Möt Yola, Autumn och José på sid 60!

Forskare svarar:

Så lever du klimatsmartast

sid 7

NORMER – vad är det?

sid 39

Recept på donut-modellen sid 10

Tillsammans omskapar vi framtiden!

Jag har bara 24 stycken släktingar kvar i Sverige!

Läs mer om hackspetten och hur viktig biologisk mångfald är på sid 8.

TIPS - INSPIRATION - FAKTA - GUIDER - TESTER

INNEHÅLL

Magasinets teman:

4 Om en hållbar värld
16 Om mat
26 Om resor
36 Om konsumtion
46 Om omställning
58 Om påverkan

PLUS: Om konst & kreativitet för hållbarhet på sidan 34-35!

Innan vi börjar tar vi det finstilta, vem har gjort vad i magasinet?

Text: Hillevi Persson (om inget annat anges)
Grafisk form & illustrationer: Erika Granstrand
Illustratör kluriga sidorna sist i varje kapitel: Sara Ljungdahl Holst
Projektledare: Elin Sandström
Kulturaktör: Andréa Arlid
Sveriges Konsumenter 2021

Foton: Shutterstock, Unsplash & Pixabay eller fotografens namn vid fotot.

Foton Omslag: Yola - Beautiful News South Africa. Autumn - Linda Roy från Irevaphotography i Wiikwemkoong Unceded Territory. José - Children's Climate Prize.

Psst! Många av bilderna vi använt i magasinet har vi hämtat gratis från Pixabay och Unsplash. Det kan du också göra om du vill göra ett eget magasin!

Omskaparnas metod och material skapar förutsättningar för elever i åk 4-6 att utforska hållbarhet och omställning genom kreativt skapande tillsammans med sina lärare och professionella kulturaktörer.

Omskaparna drivs av Sveriges Konsumenter med finansiering från Allmänna Arvsfonden 2018-2021.

SVERIGES KONSUMENTER

MED STÖD FRÅN ALLMÄNNA ARVSFONDEN

Hej!

Det är mycket på gång nu. Isar smälter, insekter dör ut och många människor får kämpa för att göra sina röster hörda eller för att ha mat för dagen. Men det är också något annat på gång. Det rör på sig. Det är alla vi som ser att en annan värld är möjlig. Att det fortfarande finns en chans att skapa en värld där vi tar hand om varandra och den jord vi lever på.

Vi i Omskaparna tror att vi tillsammans kan göra mycket. Att vi mitt i osäkerhet och oro inför framtiden tillsammans kan tänka om kring vad som är viktigt på riktigt. Kan vi se den framtid vi drömmer om framför oss, är det också lättare att faktiskt börja göra saker redan nu för att nå dit. Tillsammans med dig vill vi omskapa för en hållbar värld. Ok! Är du med?

Hälsningar,
Elin, Erika, Andréa och Hillevi

Ps. Maila till info@sverigeskonsumenter.se om du vill veta mer om projektet.

Här är vi som jobbat med Omskaparna!

OMSKAPARNA

TEMA

Om en hållbar värld

Vadå hållbar?

Vi vill ju ha en jord som mår bra och som vi kan fortsätta leva tillsammans på, och där även våra barn, djurens barn och barnbarn och barnbarnsbarn och allt som växer och finns... kan fortsätta leva och må bra.

För att det ska funka behöver vi skapa en hållbar värld. Alltså en värld där vi som lever nu men även generationerna som kommer efter oss har det de behöver, men utan att vi går över planetens gränser. Det är vad hållbarhet handlar om.

Vi tror kanske att vi får ett gott liv genom att köpa ännu en ny pryl. Samtidigt sker vår konsumtion som den ser ut idag på bekostnad av både naturen, oss själva och andra. Är det verkligen ett gott liv?

Vår konsumtion och de utsläpp av koldioxid som förbränningen av fossila bränslen ger, är den största anledningen till att vi nu befinner oss i en klimat- och miljökris. Samtidigt är lika möjligheter för alla, att kunna påverka beslut som rör en själv och att ha det en behöver inte heller en självklarhet för alla överallt på planeten.

Därför behöver vi tänka om och vara kreativa. Använda vår kunskap från historien och det vi vet idag för att skapa rättvisa lösningar för en hållbar framtid.

METEOROLOGEN BERÄTTAR:

Så funkar växthuseffekten

Martin Hedberg
Meteorolog & klimatexpert

Solen värmer jorden. I luften vi andas finns det inte bara syre utan även växthusgaser som koldioxid, metan och vattenånga. Växthusgaser fungerar som en filt som gör att det tar tid innan värmen strålar ut i rymden.

Naturliga förändringar sker, men de är mycket långsamma. När jorden har mindre växthusgaser så är det istid och glaciärer över Sverige. Om det blir mer växthusgaser i luften så är det som att lägga på en filt till, det blir varmare. Även sjöar och hav blir varmare och glaciärer smälter.

För första gången i historien är det vi människor som har gjort att jordens klimat förändras.

Vid all förbränning bildas koldioxid, som t ex när vi eldar ved. Lika mycket koldioxid som bildades när vi eldade veden kan tas upp av ett nytt träd som vi planterar. Men fossila bränslen som olja, kol och naturgas tar vi upp från jordskorpan. Det finns idag inget sätt att få tillbaka dem till jordskorpan efter att vi förbränt dem. Mängden koldioxid i luften stiger och växthuseffekten förstärks.

Det går snabbt. Inom femtio till hundra år kan det vara lika stora förändringar av klimatet som en istid, – fast åt andra hållet! Det blir inte bara varmare, på en del ställen blir det torka, på andra kraftiga regn och stormar. Växter, djur och människor får svårt att anpassa sig till så stora förändringar.

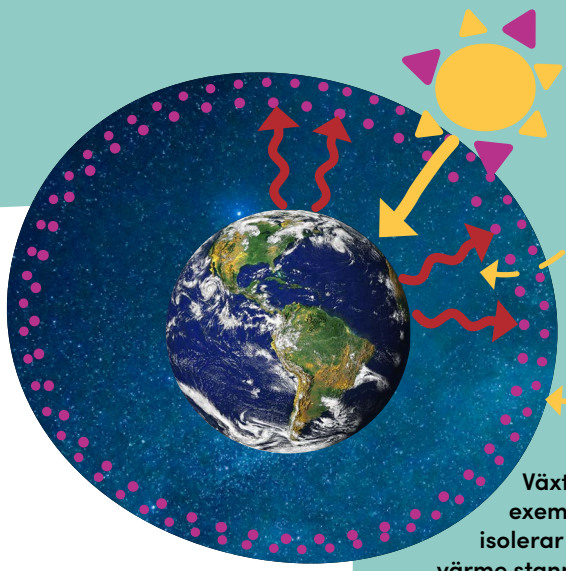

Fossilt är stendött!

Fossila bränslen skapas genom att döda växter och djur som blivit liggande på havs- och sjöbottnar, läggs lager på lager, pressas samman och utsätts för ökande temperatur under mycket lång tid.

Klimat och väder – vad är skillnaden?

Väder beskriver hur det är på en plats just nu.

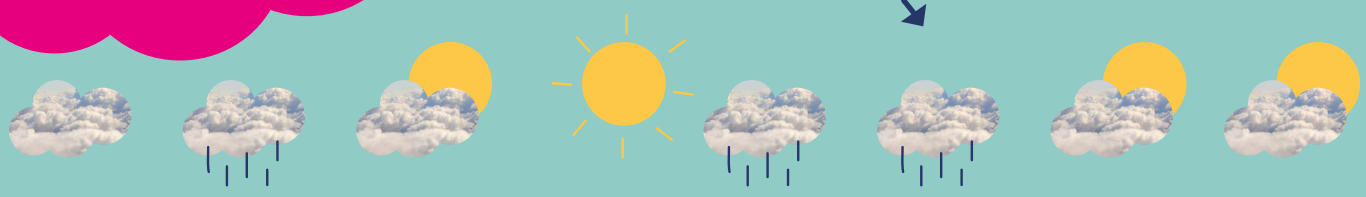

Klimat beskriver hur vädret varit på en plats under lång tid.

Våra livsviktiga skogar och hav

Samtidigt som vi har fått mer koldioxid i atmosfären på grund av våra utsläpp, har också haven tagit upp mer koldioxid. Förutom det tar havet också hand om en stor del av den extra värme som blir av klimatförändringarna. Havet räddar oss, men blir samtidigt surare och varmare vilket påverkar allt som lever där.

Även skogen är livsviktig för vårt klimat. Skog som växer binder koldioxid och naturskogar binder mer koldioxid än skogsplantage. Dessutom har naturskogarna en större mångfald av växter, djur och svampar och står emot stormar och bränder bättre. Det betyder alltså att vi behöver skydda våra gamla naturskogar och inte hugga ner dem.

Visste du att...

...redan på 1950-talet kom Charles David Keeling på ett sätt att mäta hur mycket koldioxid som finns i atmosfären.

Den så kallade Keeling-kurvan visar dels att halten koldioxid i atmosfären har ökat för varje år sen dess och dels att jorden ”andas”. Alltså att halten koldioxid i atmosfären varierar med årstiderna.

Under våren på norra halvklotet (där den största delen av jordens växtlighet finns) när växtligheten växer, binder den extra mycket koldioxid. På hösten, när löv och växter förmultnar, avger de koldioxid. Det blir som en in- och utandning, precis som när du och jag andas.

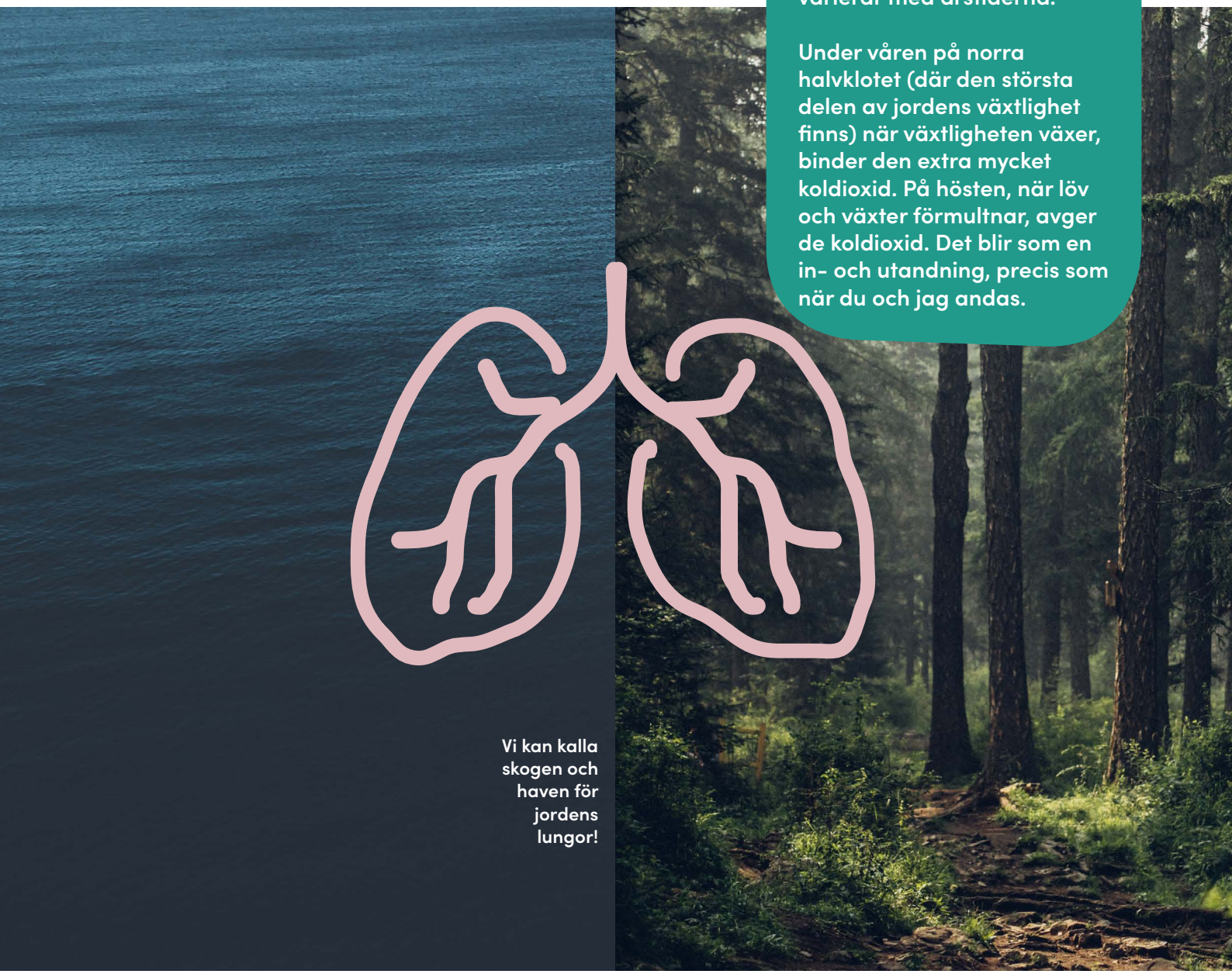

Vi kan kalla skogen och haven för jordens lungor!

Ett avtal för klimatet – Parisavtalet

2015 kom alla världens länder överens om ett klimatavtal som säger att den globala temperaturökningen inte får bli mer än 2 grader och helst ska stanna vid 1,5 graders ökning.

För att lyckas med det måste vi minska våra utsläpp jättemycket och sluta använda fossila bränslen, som olja och kol, och det behöver gå undan!

Vi behöver också bevara och återställa våra ekosystem som tar upp och lagrar koldioxid – som skogen.

Temperatur-ökningen ska helst stanna vid 1,5 grader!

"No matter how uncomfortable and unprofitable that may be.
We must change almost everything in our current societies.
The bigger your carbon footprint – the bigger your moral duty.
The bigger your platform – the bigger your responsibility."

Greta Thunberg

Oavsett hur obekvämt eller olönsamt det må vara
Måste vi ändra på nästan allt i våra nuvarande samhällen
Ju större ditt klimatavtryck – desto större är din moraliska skyldighet
Ju större din plattform – desto större är ditt ansvar

FORSKAREN SVARAR:

Så lever du klimatsmartast

Kimberly Nicholas
Klimatforskare
Bor i Lund

Vad kan jag själv göra som gör störst skillnad för klimatet? Den frågan fick Kimberly ofta av sina vänner. Kimberly som arbetar som forskare bestämde sig för att ta reda på det.

Hej Kimberly! Så, vad är viktigast att tänka på om vi vill leva klimatsmart?

– Vi gjorde en studie 2017 som visade att det viktigaste att göra för att stoppa klimatförändringarna och dra ner på utsläpp av växthusgaser snabbt, är att leva bilfritt, köttfritt och flygfritt.

Hur gör du för att leva klimatsmart?

– Jag lever redan utan bil och äter inte kött, och jag jobbar på att bli flygfri. Jag har dragit ner på mitt flygande med ca 90 %, och sedan 2012 flyger jag inte alls i Europa. I somras var jag på seglarkurs i Lofoten med målet att segla över Atlanten år 2023 istället för att flyga.

FÖLJ DEN STRECKADE LINJEN OCH LÄS MER OM PLANETENS GRÄNSER!

Planetens gränser

Planeten har gränser. Den tar inte vad som helst. Forskare har hittat nio områden som är livsviktiga för att göra vårt liv på jorden stabilt. Inom varje område finns en gräns. Går vi över den gränsen får det allvarliga konsekvenser som gör det svårt för oss att leva vidare på samma sätt som idag.

Genom vårt sätt att konsumera och använda energi påverkar vi alla de här områdena. Idag ligger vi på gränsen eller har redan gått över gränsen inom fyra av dessa områden, nämligen klimatförändring, förlust av biologisk mångfald, markomvandling och övergödning.

Om vi tar förlust av biologisk mångfald (alltså att olika arter av djur och växter dör ut) som exempel, finns det alltså en gräns för hur snabbt och hur många djur och växter vi klarar av att förlora, innan det får allvarliga följder för vårt liv på jorden. Vi behöver varandra.

Förlorade arter...

...just nu pågår den 6:e massutrotningen av arter och det går i en rasande takt. Eftersom allt liv på planeten är beroende av den biologiska mångfalden är det akut.

Den vitryggiga hackspetten är en av de hotade arterna. Idag finns det endast cirka 25 st kvar i Sverige. Vårt intensiva skogsbruk är ett hot mot fågeln.

Vitryggen är en så kallad paraplyart. Det betyder att det finns cirka 200 andra hotade växt- och djurarter som behöver samma slags skogsmiljöer som vitryggen. Vitryggens situation är därför en varningssignal.

...och våra behov och rättigheter

Precis som planeten har gränser har vi människor behov och rättigheter som är grunden för att vi ska kunna leva ett ok liv. Det handlar till exempel om att alla ska ha någonstans att bo, en bra hälsa, möjlighet att gå i skolan, mat att äta och rätt att vara med och påverka beslut som rör oss. Alltså ett liv där vi har det vi behöver och där ALLA har det, inte bara vissa människor i vissa länder.

Idag är skillnaderna mellan olika grupper av människor och länder väldigt stora. Medan vissa människor har allt de behöver och kan säga vad de tycker har andra väldigt få av sina rättigheter och behov tillgodosedda.

Den rikaste femtedelen av världens befolkning använder mest av jordens resurser, ca 80% medan den fattigaste femtedelen endast använder drygt 1% av världens resurser. Det handlar alltså om vem som har tillgång till t ex rent vatten, olja, el och att kunna köpa de saker en behöver.

Fattigdom påverkar vår möjlighet att få tillgång till våra rättigheter och att kunna påverka beslut som rör oss.

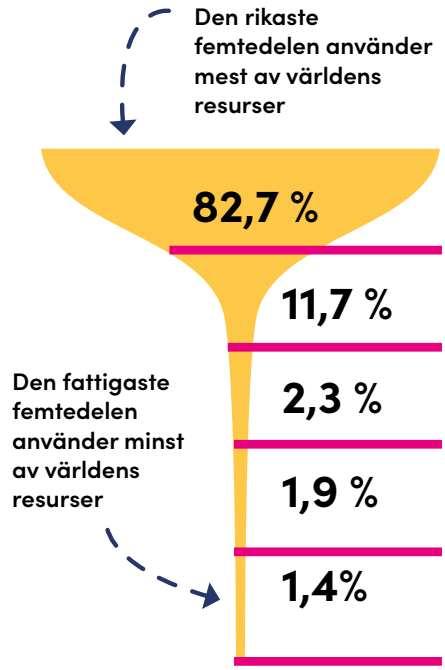

Mänskliga rättigheter & FN

FN (Förenta Nationerna) är en internationell organisation som arbetar för fred, mänskliga rättigheter, demokrati och hållbar utveckling.

FN har många olika konventioner (samlingar av rättigheter) som lyfter olika gruppers rättigheter. Barnkonventionen är en av dem och handlar om barnets rättigheter.

Visste du att...

...världens militärutgifter låg på 18 000 miljarder kronor 2019. Bara en del av dessa pengar skulle kunna räcka för att stoppa klimatförändringarna och lyfta alla människor ur fattigdom. Förutom det tvingar krig människor på flykt och innebär enorma utsläpp av koldioxid.

Den rättvisa donuten

Ekonomen Kate Raworth har gjort en smart modell som hjälper oss att förstå vad som behövs för att skapa ett hållbart samhälle. Modellen visar att vi behöver en ekonomi som ser till att alla har sina behov tillgodosedda utan att gå över planetens gränser. Vi håller oss då i det trygga och rättvisa utrymmet för mänskligheten. Hon ritar det som en donut. Det är vi alla som ska vara strösslet!

Ingredienser i modellen

PLANETENS GRÄNSER.
Det finns en gräns för hur mycket vi klarar av inom dessa nio områden:

Klimatförändring. Mer växthusgaser i atmosfären ger t ex högre temperatur, extrema väder och stigande havsnivå.

Havsförsurning. En fjärdedel av de växthusgaserna vi släpper ut hamnar i havet och gör havet surt. Det gör det svårt för djur och växter att överleva.

Kemiska föroreningar. Giftiga ämnen som släpps ut i naturen från till exempel fabriker och avfall, kan lagras i kroppen på djur och människor och leda till olika skador.

Övergödning. Används för mycket gödsel som kväve och fosfor i jordbruket, läcker det ut i sjöar och hav och skapar övergödning. Det leder till algblomning som kan vara giftig för vattenlevande varelser och gör att vi inte kan bada.

Användning av färskvatten. Överdriven användning av färskvatten kan torka ut vattendrag och skada våra ekosystem.

Markomvandling. När vi förändrar marken, t ex hugger ner skog, endast odlar en typ av växt på väldigt stora fält eller lägger asfalt på marken gör vi det svårt för skogen att andas in koldioxid, djur att hitta bo och marken att suga upp vatten.

Förlust av biologisk mångfald. När olika arter av djur och växter dör ut innebär det, förutom att vi förlorar dessa arter, att ekosystemen de lever i blir påverkade.

Luftföroreningar. När små partiklar släpps ut i luften som t ex rök eller giftiga gaser kan de skada djur och växter och påverka vädret.

Uttunning av ozonlagret. Olika ämnen vi skapat gör ozonlagret tunnare. Ett tunt ozonlager gör oss mer sårbara för solens skadliga strålar.

MÄNNISKORS BEHOV OCH RÄTTIGHETER.
Tolv grundläggande behov & rättigheter som ingen bör vara utan:

Politiskt medbestämmande. Att kunna påverka och ha inflytande i politiska beslut.

Social rättvisa. Att skillnaderna mellan de fattigaste och de rikaste i ett land inte ska vara så stora.

Elektricitet

Jämställdhet. Att tjejer och killar har samma rättigheter och möjligheter.

Nätverk. Att ha någon att be om hjälp ifrån när det behövs och ha tillgång till internet.

Vatten

Mat

Hälsa

Skola

Lön och jobb (för vuxna)

Fred

Boende

Det här behöver alla människor, överallt! Glasyren som runnit ut visar hur många människor som inte har det de behöver då det gäller ett visst behov, t ex mat.

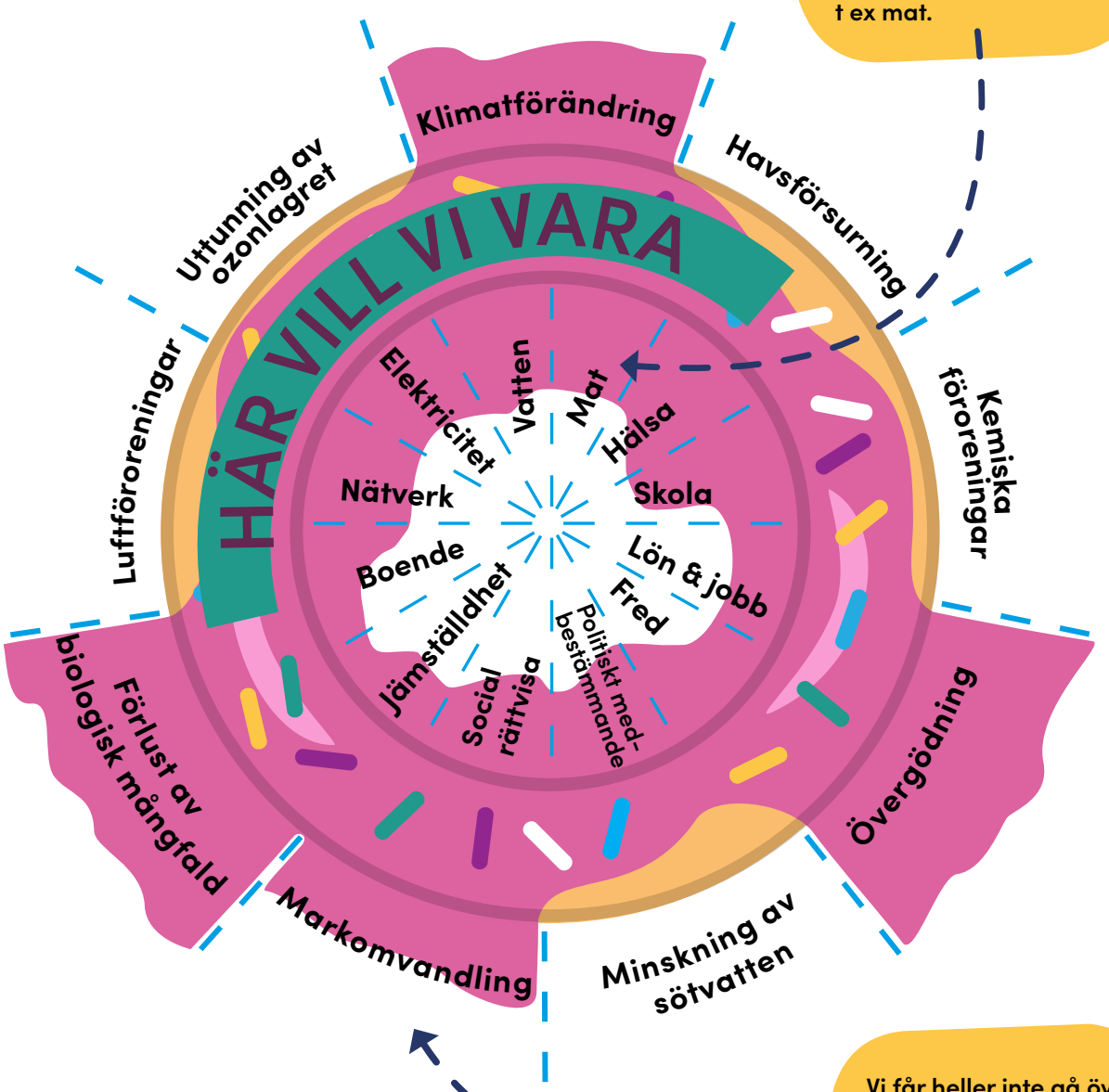

Vi får heller inte gå över gränsen inom något av de här områdena! Där glasyren runnit ut utanför donuten ligger vi på gränsen eller har redan gått över planetens gränser.

Glasyren har runnit ut! Vi måste få tillbaka den på donuten.

De globala målen

Världens ledare har tillsammans kommit överens om 17 mål för en hållbar värld som ska vara uppfyllda år 2030 – de Globala målen. Målen handlar om hela donuten och att vi behöver arbeta tillsammans, alla länder!

Visste du att...

... om vi lyssnar på det vi tycker känns viktigt, på riktigt, inifrån oss själva så gör det att vi bryr oss om både varandra och naturen mer! Det har forskning visat.

Så, du kan vara med och skapa en mer hållbar värld genom att vara en god vän eller genom att ge kärlek till de träd eller blommor du möter på vägen hem från skolan.

Att bruka skogen, men ändå ha den kvar

I ett så kallat hyggesfritt skogsbruk görs inga kalhyggen. Istället väljs ett färre antal träd ut för att huggas ner, resten får stå kvar. Skogen kommer inte bara kännas mer som en skog, den kommer också innehålla träd i alla åldrar och storlekar och själv sköta sådden av nya träd.

Ett sådant skogsbruk gynnar den biologiska mångfalden och gör också att vi kan fortsätta njuta av skogarna runtomkring oss, hela tiden.

Psst..! Ett kalhygge är ett område där alla träd huggits ned förutom några få.

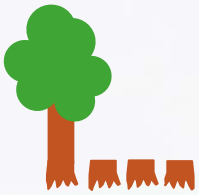

En helt naturlig klimatlösning!

Ekosystem kan binda och lagra kol, alltså till exempel kol som finns i koldioxid, så att det stannar i marken istället för att gå ut i atmosfären.

Att vi skyddar och återställer våra skogar, våtmarker och jorden vi odlar är alltså livsviktigt för att minska koldioxiden i atmosfären. Det kallas för naturliga klimatlösningar.

Ett ekosystem...

...är allt levande och den miljö som finns i ett visst naturområde. Ekosystem kan vara stora eller små, t ex området kring en stubbe, en trädgård eller hela planeten jorden.

Allt som lever i ett ekosystem är beroende av varandra. Vi hänger alltså ihop med naturen. Vi är helt enkelt en del av den och behöver den.

Skogen är grymt bra! Utan den hade det varit ännu varmare här på jorden.

Rita och fundera

Alla gör en massa saker som är bra! Vad gör du och din familj redan som är bra för planeten och oss som bor här?

Min plats i naturen

Rita en plats i naturen som du tycker om att vara på. Skriv tre ord eller en dikt om hur det känns att vara där.

DONUTSKOLAN

Färglägg donuten och symbolerna och rita in fler symboler om du vill (ta hjälp av sidan 10–11).

Tips! Häng mer i naturen och med dem du tycker om.

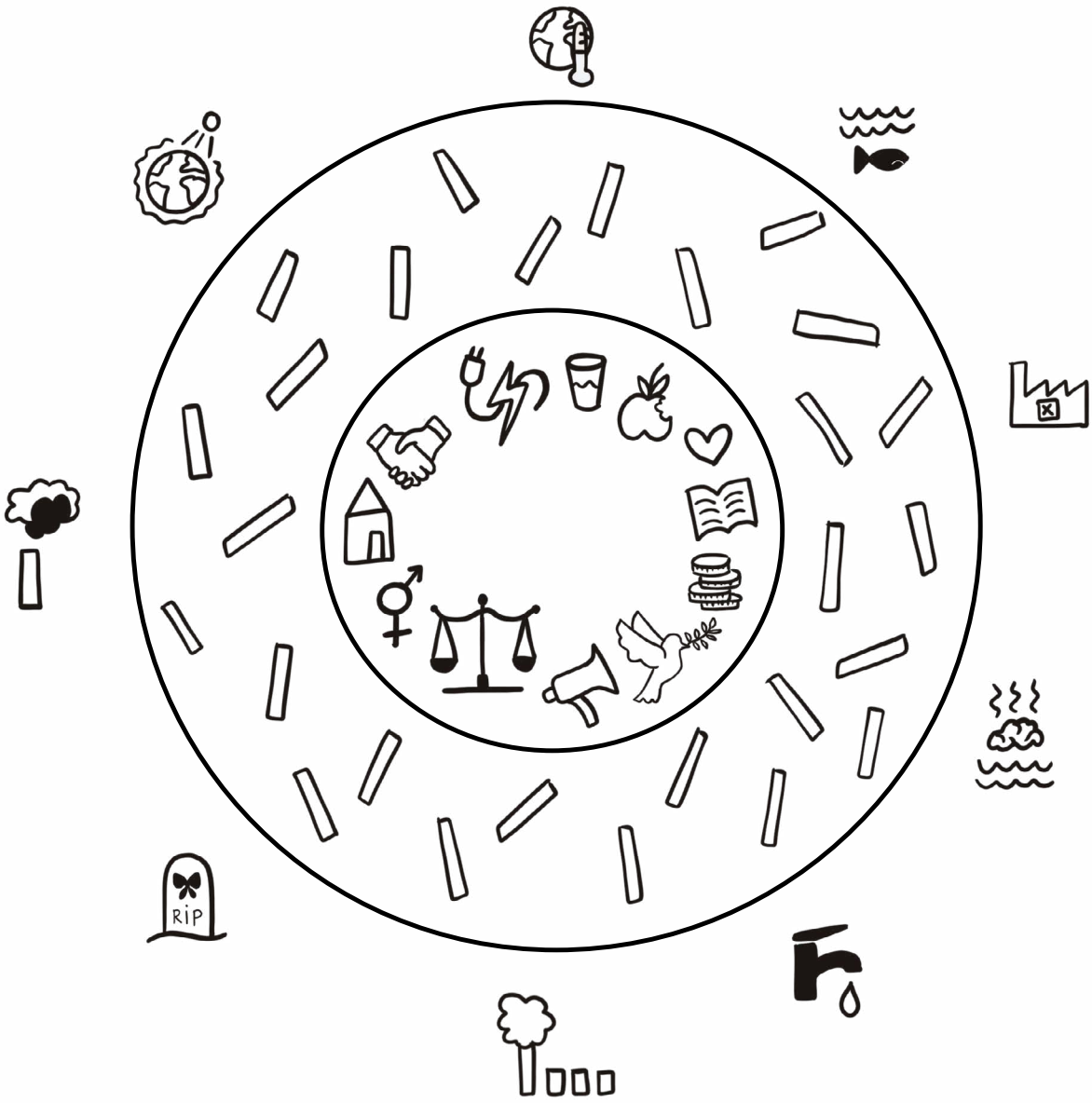

Hur påverkar din skola planetens gränser? Skriv dina tankar bredvid symbolerna (utanför donuten).

Har du och dina skolkompisar det ni behöver för att må bra? Ringa in med grönt det ni har och med rött det ni behöver mer av (i mitten av donuten).

TEMA

Om mat

Mat ❤ klimat, miljö och hälsa

Maten vi äter är viktig för vår överlevnad. Samtidigt påverkar maten vi äter och hur den producerats, vår planet och allt som lever här. En fjärdedel av våra utsläpp i Sverige kommer från det vi äter.

Att äta mer mat från växtriket, till exempel grönsaker, bönor, linser och frukt, och mindre kött är bra för både klimatet och vår hälsa. Är maten ekologisk är den dessutom bra för den biologiska mångfalden och vi får färre rester av bekämpningsmedel i maten.

Visste du att...

...svenskarna idag äter dubbelt så mycket kött som på 1970-talet. Enligt Livsmedelsverket ska vi äta högst 500 gram kött per vecka men gärna mindre. Idag äter många svenskar alltså mer än så.

5 tips för smart mat
(alltså smart för klimatet, miljön och vår hälsa)

1. Ät växtbaserat

Att äta och dricka mycket grönsaker, frukt och annat från växtriket är det viktigaste och enklaste vi kan göra för både klimatet och miljön.

2. Ät mindre kött

Om du äter kött, välj ekologiskt kött eller svenskt naturbeteskött. Ät fisk som är miljömärkt med MSC, ASC eller KRAV.

3. Välj ekologiskt (eller odlat nära dig och utan gifter)

Ekologiskt betyder att mindre gifter och konstgödsel sprids. Bra för arbetarna, djuren och naturen och du undviker rester av bekämpningsmedel i din mat.

4. Åk smart till butiken

Hur vi åker till butiken påverkar klimatet mer än matvarornas resa till butiken. Gå eller cykla om det går och påminn dina föräldrar att planera inköpen så att de slipper åka så ofta.

5. Kasta mindre

1/3 av all mat slängs. Att använda rester och lukta och smaka istället för att bara gå på bäst-före-datumet är bra både för planeten och plånboken.

Mmm gott!

Visste du att...

....bara ett av tio barn och ungdomar i Sverige äter tillräckligt med frukt och grönt.

Enligt Livsmedelsverket behöver barn upp till 10 år äta 400 gram frukt och grönt varje dag, alltså till exempel 2 frukter och två rejäla nävar med grova grönsaker. Alla över 10 år behöver äta ännu lite mer, nämligen 500 gram frukt och grönt per dag.

Vego på olika sätt

Det går att äta mindre kött på flera sätt, vilken typ vill du testa?

- ☐ **Lakto-ovo-vegetarisk** = äter växtbaserat + mjölk + ägg
- ☐ **Flexitarian** = äter kött ibland
- ☐ **Pescetarian** = äter växtbaserat + fisk
- ☐ **Vardagsvegetarian**= äter vegetariskt måndag-fredag
- ☐ **Lunchvegetarian** = äter vegetariskt på lunchen
- ☐ **Vegan** = äter inget från djur

TIPS!
På Sveriges Konsumenters hemsida kan du lära dig mer om miljövänlig mat: www.sverigeskonsumenter.se/miljovanlig-mat

MATENS KLIMAT-PÅVERKAN

Nötkött	26 kg
Fläskkött	6 kg
Grädde	4 kg
Kyckling	3 kg
Ägg	2 kg
Ris	2 kg
Pasta	0,8 kg
Bönor & linser	0,7 kg
Viltkött	0,5 kg
Havregrädde	0,4 kg
Potatis	0,1 kg

Siffrorna visar hur många kilo växthusgasutsläpp som ett kilo av matvaran ger. En hög siffra = större utsläpp!

Varför släpper produktionen av nötkött ut så mycket mer växthusgaser än bönor och linser tror du?

➜ Läs frågor och svar om kött och miljö på Naturskyddsföreningens hemsida (sök på kött & miljö).

KÄLLA: ELIN RÖÖS, SLU

Vi älskar biologisk mångfald!

Den biologiska mångfalden – alltså alla olika sorters djur och växter som finns – påverkas mycket av hur vi odlar marken.

Odlar vi fler olika grödor på en plats är det fler insekter och djur som trivs på platsen än om vi endast odlar en gröda på en jättestor yta.

Vid ekologiska gårdar (som inte använder kemiska bekämpningsmedel) finns också 50% större artrikedom av växter och pollinerare som humlor och bin, än vid gårdar som använder bekämpningsmedel.

Den biologiska mångfalden är en förutsättning för allt liv på jorden. Den gör naturen stark så att den bättre klarar av kraftiga regn, torka och bränder.

Många olika grödor = många olika insekter och djur

Färre olika grödor = färre olika insekter och djur

Några enstaka grödor = ännu färre insekter och djur

Psst! En gröda är en växt som odlas inom jordbruket för att skördas. T ex potatis, vete eller grönsaker.

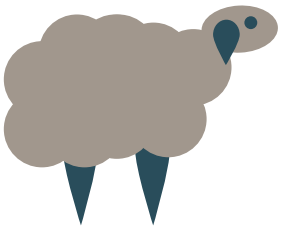

Tack till dig med betande djur❤
Att låta djuren gå ute och beta håller landskapet öppet och gör att insekter, fåglar och växter trivs.

Så här ser grönsaksdisken ut...

..med bin i naturen

...och utan bin i naturen

KÄLLA: WHOLE FOODS MARKET

Djuren ska ha det bra

På ekologiska gårdar får hönorna gå ute och sprätta, grisarna böka i jorden och korna vara ute extra mycket och beta gräs.

Så här kan det se ut när det inte är ekologiskt.

DANSK & TYSK

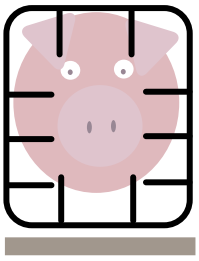

Är bara inomhus, svansarna klipps i de flesta fall och suggan fixeras när hon har kultingar.

SVENSK

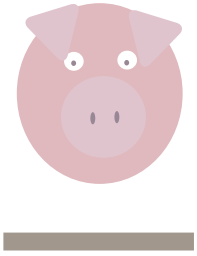

Är bara inomhus men det är förbjudet att klippa svansen eller fixera suggan.

KRAV-märkt

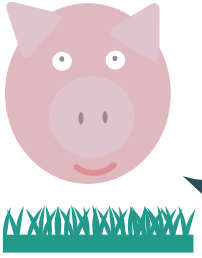

Får gå utomhus året om och på sommaren böka i jorden, gyttjebada och beta – det som grisar älskar svinmycket.

Bara 1% av alla grisar i Sverige är KRAV-märkta. Grymt trist!

TIPS!
Fråga varifrån maten kommer och om den är ekologisk. På så sätt kan du visa skolmatsalen, butiken eller restaurangen att du tycker det är viktigt och peppa dem att satsa på att erbjuda mer hållbar mat.

TVÅ SMARTA GUIDER!

→ Kolla in Köttguiden och Fiskguiden

Med hjälp av WWF:s guider kan du lära dig mer om vilket kött och vilken fisk som är klokare att välja med hänsyn till natur, klimat och djurens välfärd.

Båda finns som app eller på WWF:s hemsida.

Så gjorde de förr...

”Äng är åkers moder” brukade de säga förr. Alltså att ängen gav liv åt åkern. Det gräs och hö som ängen gav gjorde nämligen att djuren hade mat och att de sen i sin tur gav gödsel (alltså bajs) åt åkern. Gödslet gjorde att åkern gav god skörd, vilket också betydde mat för både människor och djur.

På det här sättet fungerade jordbruket på en gård som ett kretslopp. Allt som producerades inom gården behövdes och användes, alltså även t ex djurens bajs.

Från små gårdar till stora

På 1930- och 1940-talen började fossil energi, som olja, användas i stor skala. I och med det kom också produktionen av konstgjort gödsel igång på allvar. Konstgödslet gjorde att en gård inte längre behövde ha djur för att få gödsel. Gårdarna började istället specialisera sig på några färre grödor eller bara på djur, och i större skala.

När jordbruket förändrades på det här sättet hade de små gårdarna, som fungerat som kretslopp, svårt att klara sig i konkurrensen med de stora.

Specialiseringen av jordbruket har också gjort att det kan skapas mer gödsel på en plats än vad som behövs. Näringen från det gödslet riskerar då att läcka ut i vattendrag, som sjöar och hav, och vi får problem med övergödning.

Att ta tillvara på allt vi producerar, som i det här fallet även bajs, är viktigt för att vi ska ha fungerande kretslopp och en hållbar miljö.

Hälsa på en bonde!

Varför inte tipsa dina vuxna om att köpa mat från någon som odlat nära er? Om du lär känna den som odlat maten kan du också lära dig mer om hur det gått till, fråga om de använt gifter eller inte och gosa med djuren.

På vissa platser finns också möjligheten att köpa en andel i en odling. Så kallade andelsjordbruk. I ett andelsjordbruk delar du och den som odlar på riskerna (en risk kan vara till exempel hur vädret blir under säsongen och hur det påverkar skörden) och ni kan också lära känna varandra.

Redan innan odlingssäsongen börjar köper den som vill en andel i jordbruket. Detta ger bonden både trygghet och möjlighet att planera. Alla som köpt andelar får sedan äta lokalt odlad mat hela säsongen, som odlats av någon de vet vem det är.

Visste du att...
...Uppsala Waldorfskola satsar på att bli självförsörjande på grönsaker inom några år. Eleverna är med och sår, gräver och odlar i landen.

Visste du att...
...endast 50% av den mat vi äter i Sverige produceras här. Resten importeras. Att mer mat produceras där vi bor gör att vi bättre kan klara kriser – för då har vi ju det vi behöver där vi är!

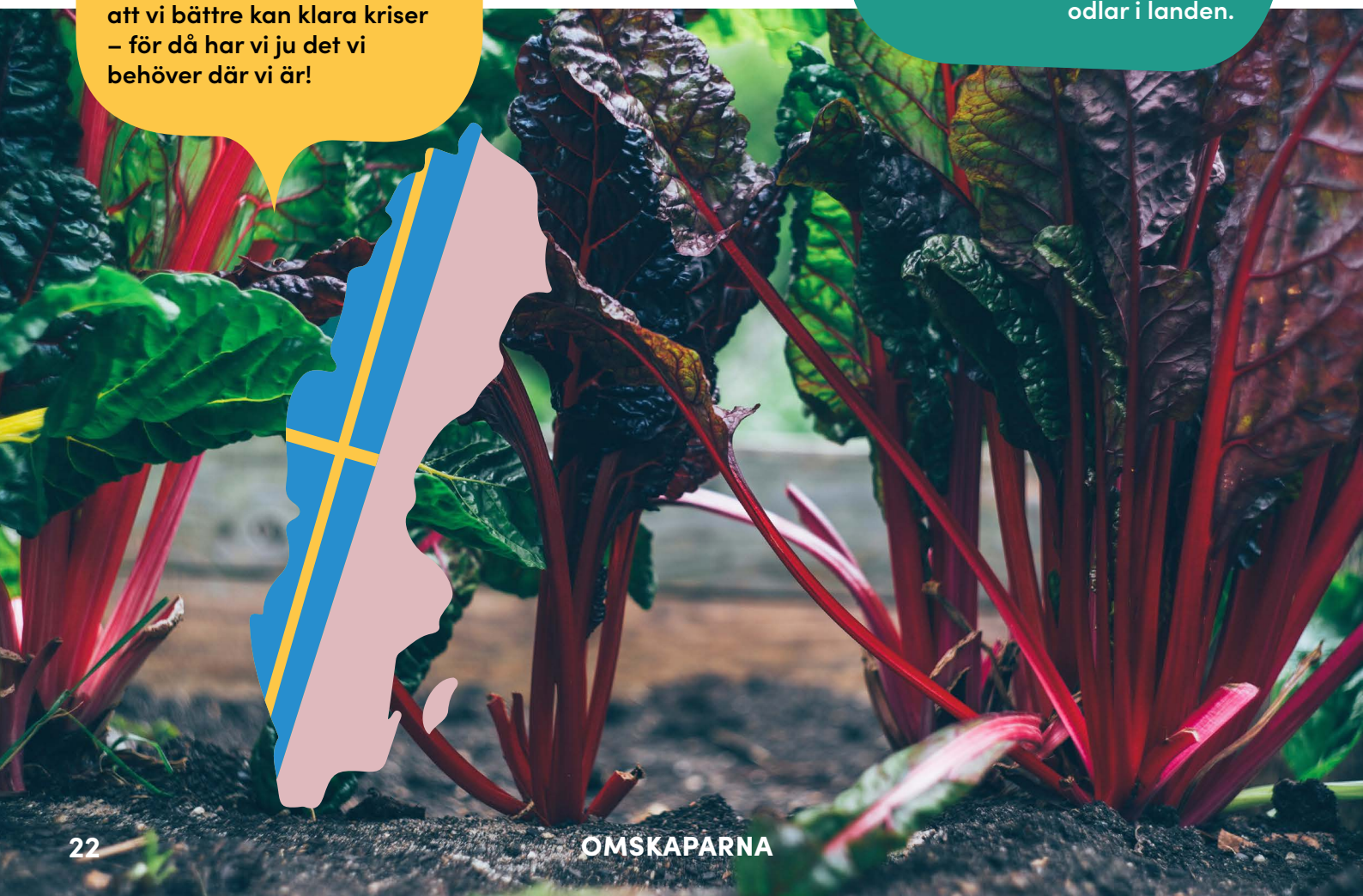

ODLA DU MED!

Testa att odla sånt som du kan äta! Behöver du någonstans att odla? Det finns många sätt att göra det på:

- Starta en busodling tillsammans med andra på en oanvänd markplätt.
- Fråga kommunen eller hyresvärden om de kan ställa upp några pallkragar i parken eller på gården där du och dina kompisar kan odla.
- Har du en granne med mark som inte orkar ta hand om allt själv? Fråga om du får odla på en liten plätt, så kallat co-grow.
- Odla på balkongen eller kanske i trädgården om du har en.

En busodling (eller gerillaodling) gör en tråkig plats roligare!

VÄLDIGT REKO

Genom REKO-ringarna kan du köpa bra mat som är producerad nära dig. Utan att behöva gå till affären. Hitta din närmsta REKO-ring genom att söka på ”närmsta REKO-ring” på www.hushallningssallskapet.se

Lägg fröbollar där det finns jord och där du tycker det saknas växter.

RECEPT PÅ FRÖBOMB

GRÖNT ÄR SKÖNT

Rita fem grönsaker eller frukter som du tycker om att äta.
Hur många av varje sort har du ätit den senaste veckan?

ÄTIT ___ ST	ÄTIT ___ ST	ÄTIT ___ ST	ÄTIT ___ ST	ÄTIT ___ ST

VADÅ EKOLOGISKT?

Hur kan man se om mat som man köper är ekologisk? Kolla på sida 40 och rita en av märkningarna för ekologisk mat.

EGNA FRÖN

Hur kan du få tag i tomatfrön att så utan att köpa? Rita och skriv. Kommer du inte på svaret? Titta längst ned på sidan.

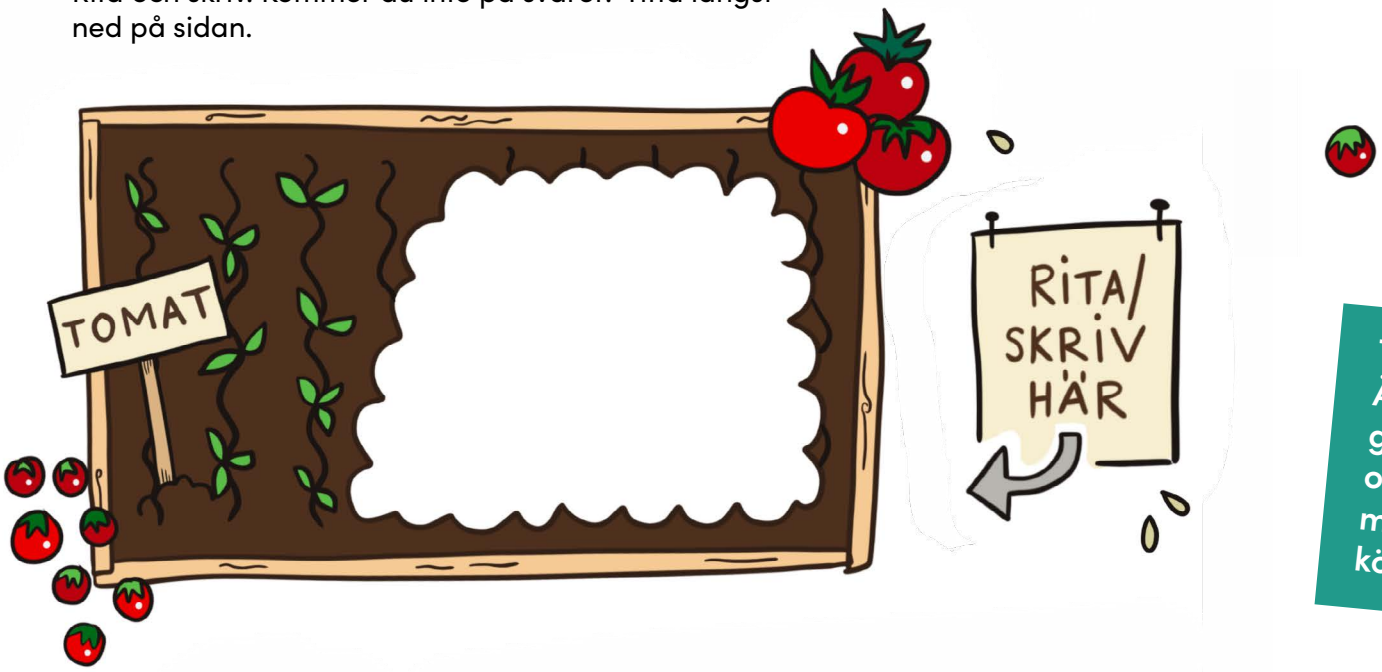

Tips! Ät mer grönt och mindre kött.

SKOLTRÄDGÅRDEN

Tänk om varje skola i Sverige hade en egen trädgård där skolmaten odlades istället för att köpa maten utifrån. Rita en karta över din skola och rita in var odlingen skulle kunna vara och vad ni skulle kunna odla där.

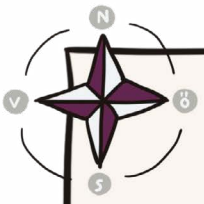

INGET MATSVINN

Hitta på en maträtt med matresterna i kylskåpet. Hur skulle maträtten se ut och vad skulle den heta?

Tips! Testa att laga en vegetarisk måltid till hela familjen! Leta upp ett recept på nätet.

TEMA

Om resor

Vi tar cykeln istället!

Vi förflyttar oss många gånger på en dag. Vi åker till och från skola eller jobb och olika fritidsaktiviteter. För att inte tala om allt som förflyttas med lastbilar varje dag, från en ort till en annan, med till exempel mat till butikerna eller prylar.

En tredjedel av alla utsläpp i Sverige kommer från resor och transporter.

Hälften av alla bilresor i Sverige är under 5 km och i städerna är hela 80% under 3-4 km, och skulle i många fall kunnat ha gjorts utan bil, till exempel med cykel!

Förflyttar vi oss på ett sätt som är snällare mot vår jord, t ex kollektivt, genom att samåka, med cykel eller till fots, är det också bättre för vår hälsa.

”Ställ bilen under halvmilen!”

Armbryterskan Heidi Andersson från byn Ensamheten i Storuman, Västerbottens inland tycker att vi ska låta bilen stå om vi ska åka kortare än en halv mil (5km). Heidi inspirerar andra att leva klimatsmart, bland annat på bloggen www.planetskötarna.se

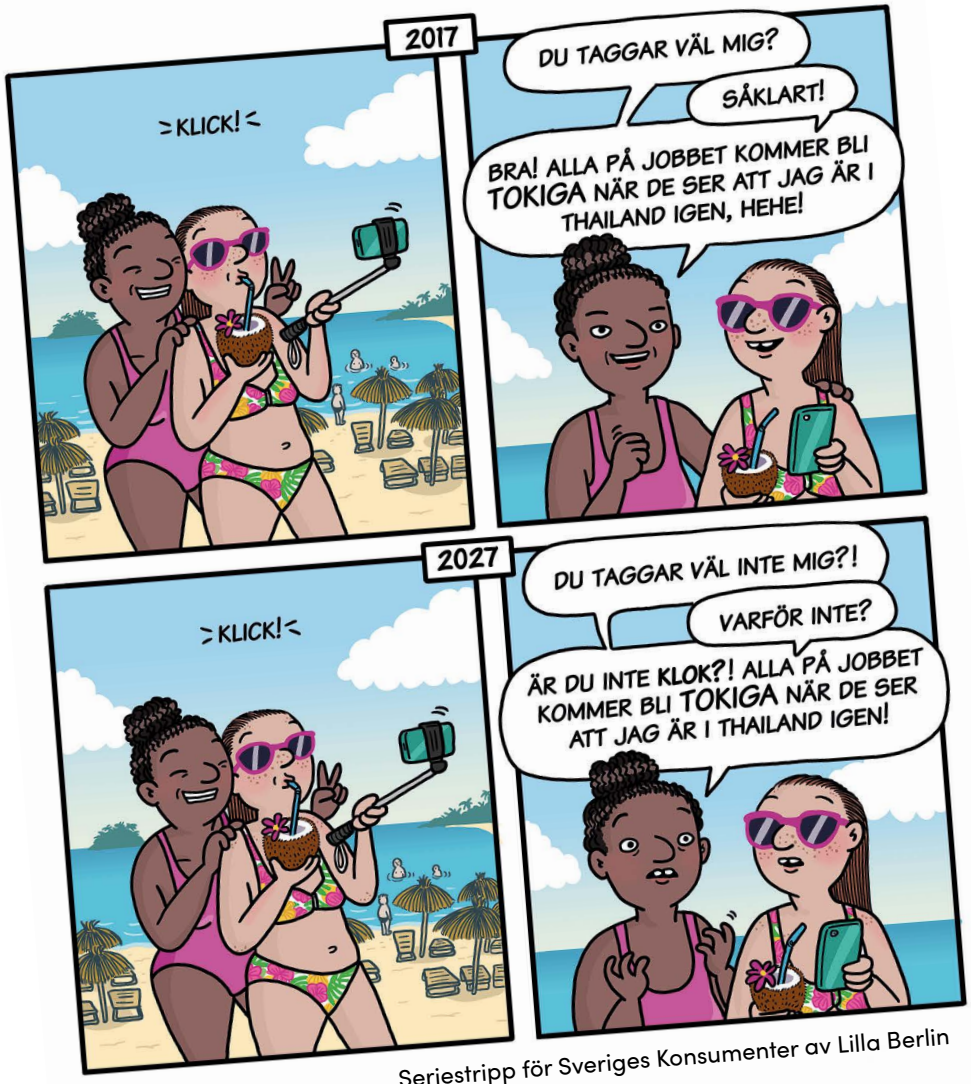

Seriestripp för Sveriges Konsumenter av Lilla Berlin

Alltså...

Vem är det som bestämmer om det är tuffast att flyga till Thailand eller ta tåget till Göteborg på semestern?

Varför tycker vi som vi gör och hur påverkar vi varandra?

Hemestra?

Varför inte stanna hemma på semestern och upptäcka sånt du inte ser i vanliga fall?! Du får en härlig semester och är samtidigt klimatsmart!

Besök en nationalpark, bada vid vita, långa stränder eller cykla mountainbike. Sverige är fullt av gömda skatter. STF har många tips!

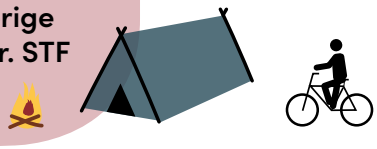

Våra resors klimatpåverkan

Utsläpp av koldioxid per bil och km med olika drivmedel
För att få fram en persons utsläpp divideras siffrorna för bilarnas utsläpp med det antal personer som reser i bilen.

	Bensin	Diesel	El
Liten bil	181 g	119 g	14 g
Mellanstor bil	239 g	157 g	19 g
Stor bil	315 g	207 g	25 g

Visste du att...
...det i dagsläget krävs mycket energi för att tillverka ett batteri till en elbil. Förutom att använda bilar med låga utsläpp behöver vi också köra mindre bil, åka tillsammans och cykla mer.

Visste du att...
...SJs tåg drivs på el från vatten och vindkraft, så kallad förnyelsebar el. Men den el som tåg använder kan komma från olika kraftkällor i olika länder. Om elen kommer från kolkraft eller om tågen körs på diesel, blir utsläppen högre. Därför ser utsläppen från tåg olika ut i olika länder.

Utsläpp av växthusgaser per person och km

Flyg	163 g
Tåg Norden	10 g
Tåg Europa	45 g
Buss	27 g
Färja	170 g

Utsläppen som visas i tabellerna inkluderar utsläppen för hela livscykeln för bränslena. Det betyder att de utsläpp som blir när bränslena produceras, fraktas dit de ska och när de används, är inräknade.
Men de utsläpp som blir när vi tillverkar ett fordon (bil, tåg, flygplan etc.) eller de utsläpp som blir när vi bygger vägar, räls och flygplatser är inte inräknade. Höghöjdseffekter av flyget är inräknade. Källa: www.klimatsmartsemester.se

Några olika resors klimatpåverkan

Sträcka (tur & retur)	Färdsätt	Utsläpp av koldioxid per person
Sverige-Thailand	Flyg	2800 kg
Göteborg-Málaga	Flyg	860 kg
Göteborg-Málaga	Tåg & buss	280 kg
Stockholm-Göteborg	Flyg	130 kg
Stockholm-Göteborg	Buss	25 kg
Stockholm-Göteborg	Tåg	9 kg
Stockholm-Åbo	Färja	110 kg

Uträkningarna kommer från www.klimatsmartsemester.se

Visste du att...

...flygets utsläpp sker på så hög höjd att det påverkar klimatet negativt även på andra sätt än bara genom själva utsläppen. Till exempel kan de kondensstrimmor (du vet de vita streck som brukar synas på himlen efter flygplanet) och de moln som bildas, medverka till uppvärmningen av jorden. Detta har vi räknat med i tabellerna.

”Slow and low – the way to go.”

Kevin Anderson, klimatforskare. Bor i Storbritannien.

FOTO: THEO VOULGARIDIS

Ska vi flyga eller inte?

Allt vi gör sänder signaler till andra om vad som är verkligt viktigt. Vilka signaler vill vi sända? Vi kan inte säga att andra ska göra något som vi inte är beredda att göra själva.

Frågan kanske handlar om hur vi ser på tid. Att resa långsamt, till exempel med tåg, ändrar vår syn på tid. Att resa långsamt tvingar oss också att resa mindre och välja mer med omsorg vart vi reser.

Men utvecklingen av miljövänliga drivmedel för flyg är ju på gång, kommer inte det lösa allt?

Endast teknik kan inte få ner koldioxidutsläppen inom den tid som behövs för att vi ska klara oss under två graders uppvärmning.

Vi behöver såklart ny energieffektiv teknik och en snabb omställning av våra energisystem. Men vi kan inte vänta på att nya flygplansmotorer och miljövänliga drivmedel ska finnas på plats. Planeten kan inte vänta.

Hur gör du?

Jag försöker så gott jag kan. Till exempel har jag inte flugit sen 2004. Det är svårt. Det påverkar en på en massa olika sätt. Att resa långsamt, tex med tåg, påverkar inte mitt jobb som forskare så mycket som man kanske skulle kunna tro. Det är svårare med privatlivet.

Jag har en farbror som bor i Australien och som jag verkligen skulle vilja träffa. Sista gången jag såg honom var 2004 då jag var där och hälsade på. Jag kommer aldrig se honom igen, vilket känns tufft.

Samtidigt vet jag att om jag skulle flyga och träffa honom nu skulle de utsläppen som min flygresa skulle orsaka påverka någon annans familj. Till exempel en fattig familj i Bangladesh.

Våra utsläpp nu påverkar ju också hur våra egna barn kommer kunna leva i framtiden. Det handlar om rättvisa mellan olika generationer.

Åk tillsammans!

Att resa ensam i en bil ger mer utsläpp än att flyga samma sträcka, därför är det väldigt smart att åka tillsammans med någon annan. Ännu klimatsmartare blir det om vi reser ännu fler tillsammans, till exempel med kollektivtrafik.

Det är inte alltid det finns kollektivtrafik där vi bor. Då är samåkning ett jättebra alternativ. Alltså att åka tillsammans i en bil med andra som bor i närheten.

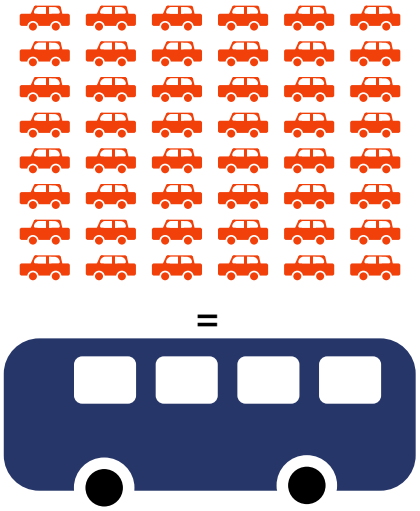

Istället för att ensamåka i egna bilar, skulle alla 48 bilförare få plats i en enda buss! Tänk vad mycket mindre utsläpp det skulle bli och vad mycket plats vi kunde använda till annat!

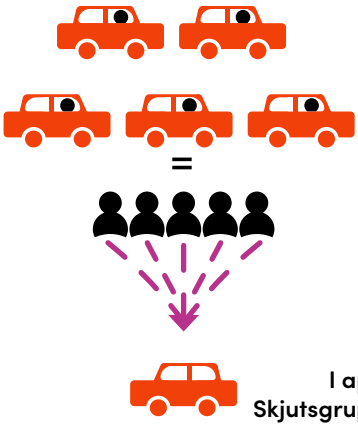

I appen Skjutsgruppen kan du hitta andra nära dig att åka tillsammans med.

Tänk om...

...vi kan påverka våra kommuner så att mer av det vi behöver finns där vi bor! Alltså så att vi slipper åka till stan för att t ex handla eller gå i skolan.

Vi kan också tipsa kommunen om smarta resvägar och tider för bussarna så att de inte behöver gå tomma.

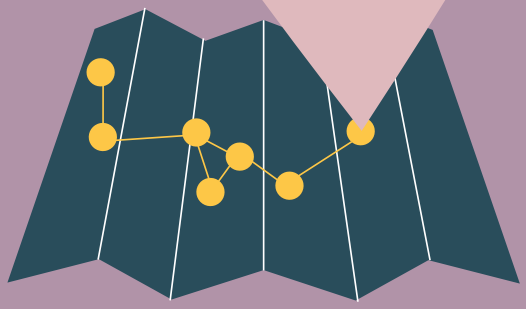

TIPS!

På sidan www.tagsemester.nu kan du hitta bra tips om du vill ta tåget utomlands.

Och tänk om...

...fler kunde jobba hemifrån ibland och istället för att flyga till ett jobbmöte, ses digitalt via nätet.

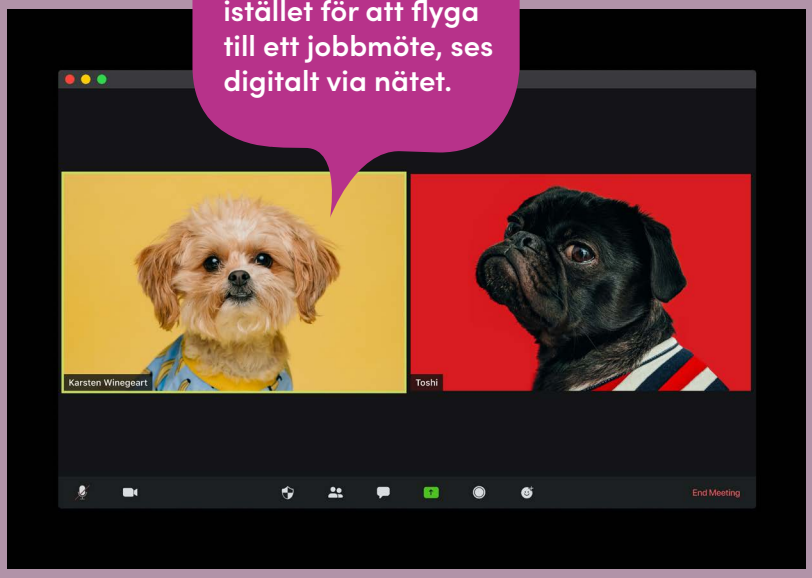

HUR MYCKET KOLDIOXID?

Mellan Malmö och Oslo är det 566 km. Om du skulle åka från Malmö till Oslo med din familj, hur mycket koldioxid skulle ni släppa ut om ni åkte... (Ta hjälp av tabellerna på sida 28)

Bil?

Buss?

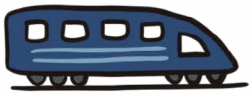

Tåg?

Flyg?

EUROPA MED TÅG

Rita in en tågluff på kartan som du skulle vilja göra med din familj. Vilka platser skulle du vilja besöka?

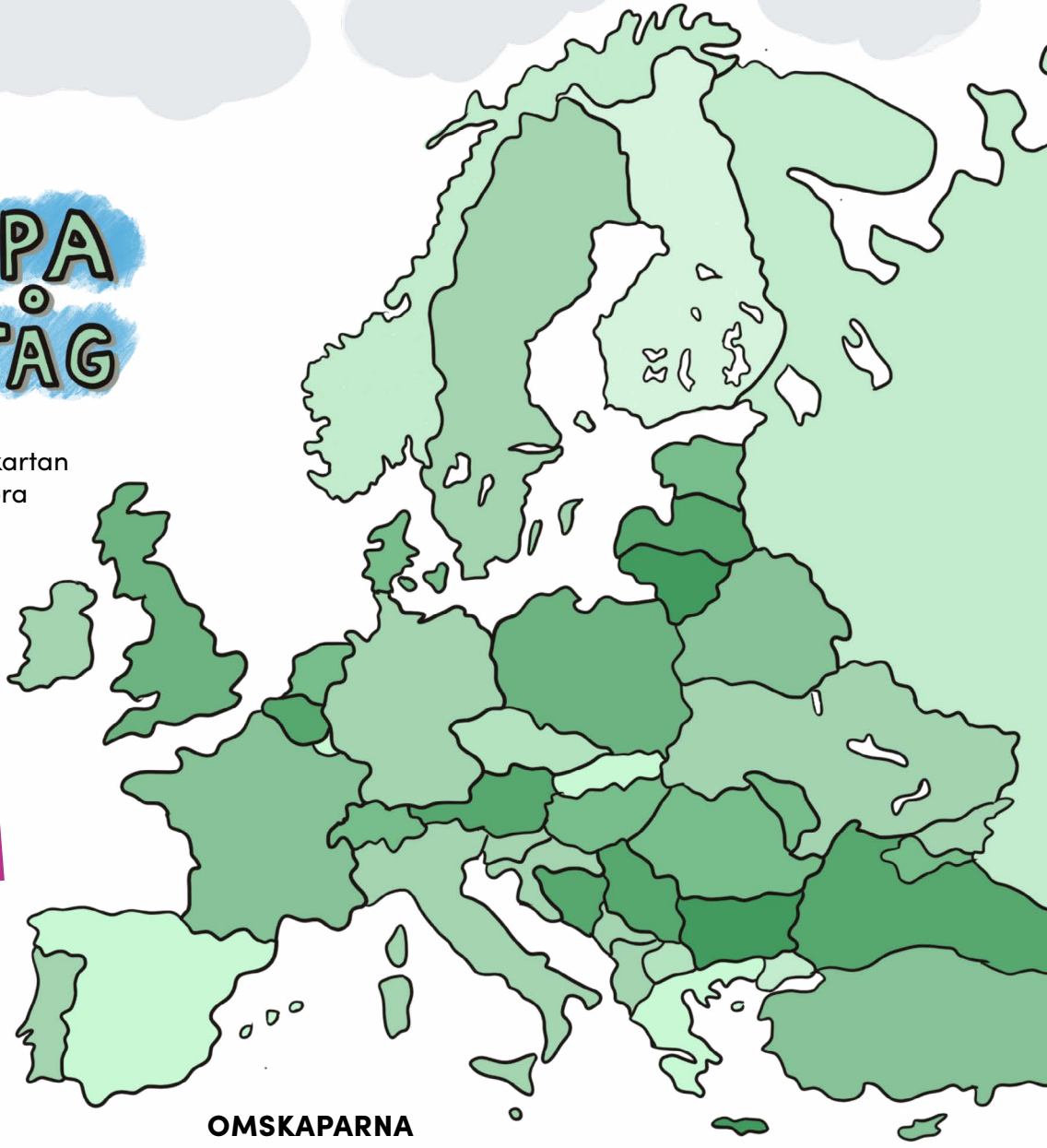

Tips! Berätta för andra om klimatsmarta sätt att resa på.

KLIMATSMART RESA

Vad skulle dina föräldrar behöva för att kunna resa klimatsmart till jobb, skola eller aktiviteter? Det kan till exempel handla om att samåka med andra, åka kollektivt eller cykla. Rita en seriestrip där du får dem eller någon annan att åka mer klimatsmart.

HUR SLUTAR DET?

HEMESTERKARTAN

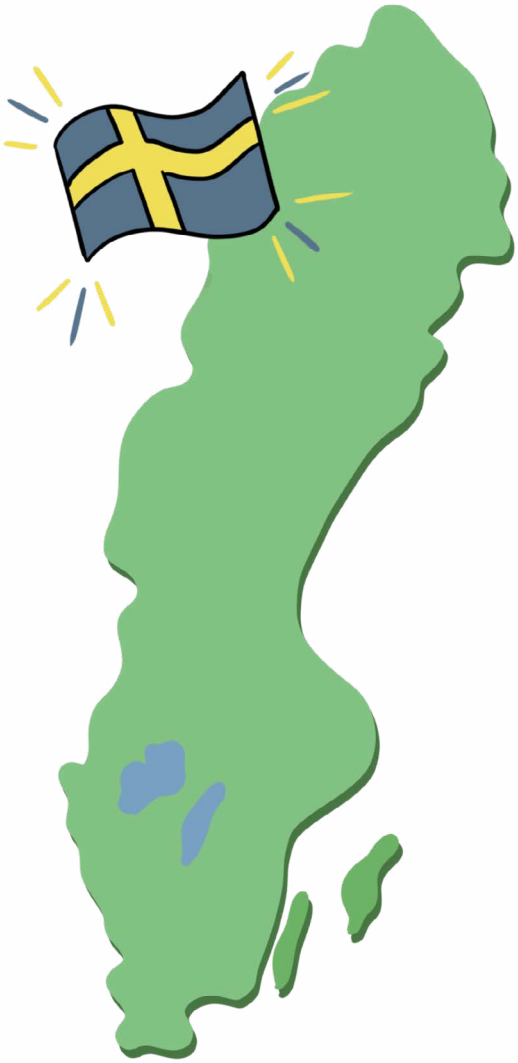

Markera på kartan en plats nära eller långt bort som du skulle vilja besöka. Rita och skriv bredvid kartan vad du skulle vilja göra på platsen. Visa och berätta för en klasskompis.

Tips! Cykla eller gå så ofta du kan.

Om konst & kreativitet

Frågor om hur världen mår kan kännas läskiga och då behövs kreativitet och konst. När vi skapar kreativt tillsammans kan vi se saker på nya sätt. Här har vi samlat några exempel där konsten hjälper oss se viktiga frågor!

Konstverket ”Atlantis” av konstnären Tea Mäkipää har ställts ut i många städer runtom i världen. Från huset hörs ljud av sjungande och pratande människor. Livet verkar pågå som vanligt, utan att någon bryr sig om att vattnet utanför stiger och snart svämmar över huset.

FOTO: ANDREAS NILSSON

I föreställningen ”Vilka är ni?” på Ögonblicksteatern i Umeå spelar skådespelarna roller från djur- och växtriket. Genom att utgå från naturen försöker pjäsen tillsammans med publiken ta reda på vad det egentligen innebär att vara människa.

FOTO: OLA KJELBY

Sommaren 2019 skapade Laraches akrobatorganisation från Marocko och Jordbro Världsorkester från Sverige föreställningen ”Mito and the Kingdom of Dragons” för att nå barn och ungdomar som vill bli akrobater och stärka deras tro på sig själva och framtiden.

I målningen av Rolf Groven syns en oljerigg som verkar borra efter olja mitt i den annars oförstörda norska naturen.

Fotografen Riitta Päiväläinen använder tyg och kläder och skapar fantasifulla foton som gör att vi ser naturen på nya sätt.

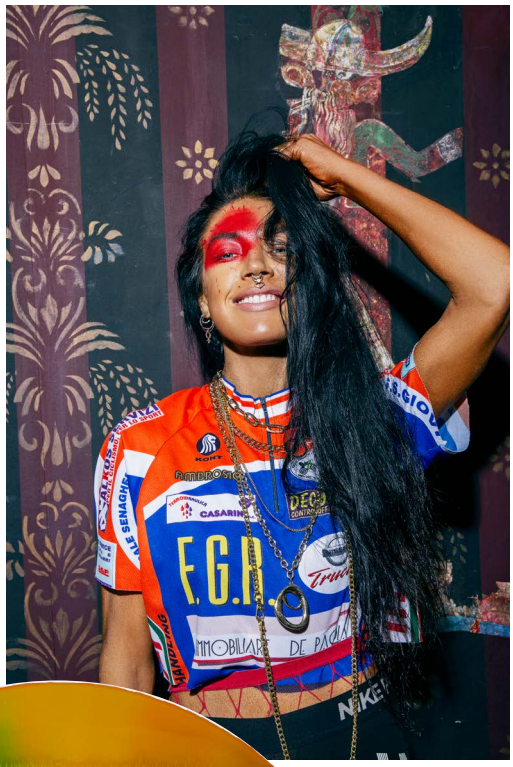

FOTO: BEATA-CERVIN

”Ju större plattform en har, desto mer makt har man. Mer makt kräver större ansvar. Folk lyssnar, de hör dig. Musiken är min passion, men också mitt mest effektiva politiska vapen. Jag kan nå ut till dem som politikerna aldrig kommer kunna nå. Musiken är mitt första språk, och ett språk som alla kan förstå.”

MAXIDA MÄRAK, svensk-samisk sångerska, rappare, jojkare, skådespelare och aktivist.

Pjäsen ”Hierarchy of needs” är skriven av skådespelaren Adel Darwish som kom till Sverige från Syrien 2015. Den handlar om vilka behov människor har, överallt. Det är Backa Teater i Göteborg som har satt upp pjäsen.

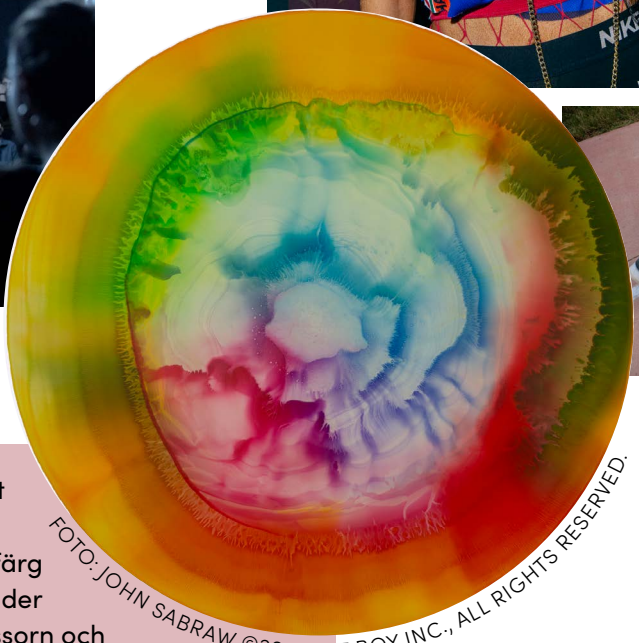

FOTO: JOHN SABRAW ©2018 ART BOY INC., ALL RIGHTS RESERVED.

Istället för att köpa färg använder professorn och konstnären John Sabraw giftigt vatten från en förorenad flod. Den här målningen heter ”Chroma S1 11” och visar en vacker men samtidigt farlig bild av hur föroreningar i vatten kan se ut.

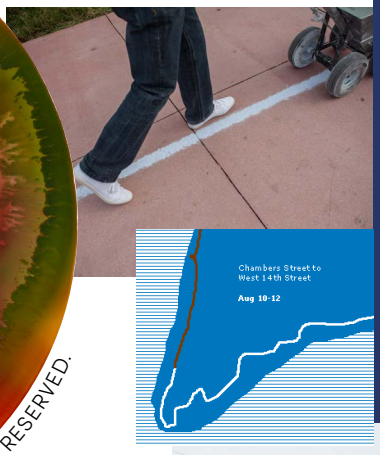

Konstprojektet ”High water line” visar tydligt var en ny, högre, vattenlinje skulle gå, om vi inte bromsar uppvärmningen av jorden. Konstnären och miljöaktivisten Eve Mosher åker runt till olika städer i världen och tar hjälp av invånarna för att rita upp kritstreck på marken. Den nya kartan blir en påminnelse om konsekvenserna av klimatförändringarna.

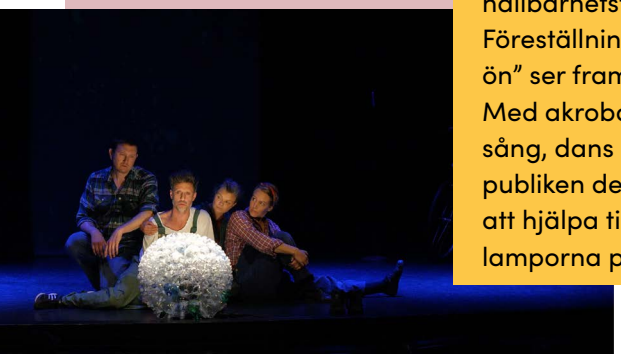

Långsjö teater skapar teater för yngre och äldre. Genom teatern arbetar de med olika hållbarhetsfrågor. Föreställningen ”På ön” ser framåt i tiden. Med akrobatik, musik, sång, dans och video får publiken delta, t ex genom att hjälpa till att cykla el till lamporna på scenen.

FOTO: THOMAS BLIDEMAN

Clowner utan Gränser tar skratt, hopp och drömmar till barn i utsatthet. Fotot är taget i Jordanien där Clowner utan Gränser jobbar för syriska barn på flykt.

TEMA

Om konsumtion

En annan värld är möjlig!

Svensken släpper i genomsnitt ut 9 ton växthusgaser per person och år. I detta är också växthusgaserna som bildas under tillverkningen av något vi köper inräknat, även om tillverkningen skett i ett annat land. Det kallas konsumtionsbaserade utsläpp. Tex från en tröja som tillverkats i Bangladesh men säljs i Sverige eller från kaffe som odlats i Ecuador men dricks i Sverige.

Det är höginkomstländerna som ligger bakom den största delen av utsläppen som påverkar vårt klimat, samtidigt som låginkomstländerna drabbas hårdast av klimatförändringarna.

För att klara Parisavtalet med en temperaturökning på max 2 och helst 1,5 grader, måste utsläppen ner till mindre än 1 ton per person och år de närmaste tio åren. Vi behöver också skydda och återställa våra ekosystem som tar upp och lagrar koldioxid – som skogen – för att klara detta.

För att göra det möjligt behöver vi alla hjälpas åt. Vi behöver politiker som skapar bra lagar för en hållbar och rättvis planet och företag som tar ansvar för miljö och människa.

Visste du att...

...100 företag står för hela 70% av de totala utsläppen av växthusgaser globalt! Nästan alla är företag som producerar olja, kol eller gas, det vill säga – fossil energi.

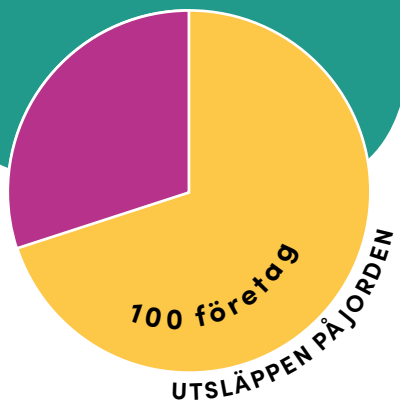

Psst...! Tjänar vi mer konsumerar vi ofta mer, vilket leder till högre utsläpp.

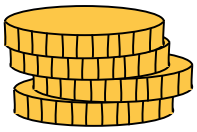

Företag kan ta ansvar genom att:

- Respektera mänskliga rättigheter överallt där företaget har produktion.
- Se över hur de kan göra sin påverkan på miljön så liten som möjligt.
- Betala levnadslöner till de som arbetar i fabriker utomlands som är kopplade till företaget.
- Öppet berätta, till exempel på sin hemsida, hur de påverkar människa och miljö.

En levnadslön...
...ger den anställda den lön som behövs för att kunna köpa mat, ha en bostad, få utbildning, sjukvård, kläder och andra viktiga behov tillgodosedda och lite extra pengar för oväntade händelser.

Reklamen lär oss att vi kan köpa oss lycka. Att det goda livet kan skapas genom att köpa ännu en pryl. Men vad är det som egentligen får oss att må bra och vad är ett gott liv?

Oljan som förändrade en värld

I mitten på 1800-talet började vi borra efter olja och sen dess har vi inte kunnat vara utan den. Oljan är den största energikällan till alla våra transporter och används för att skapa många av de produkter vi använder dagligen. Men det blir hela tiden svårare och dyrare att få fram all den olja vi gjort oss beroende av.

Att vi förbränner så mycket olja, alltså fossil energi, är ju också det som gjort att jorden blir varmare genom all koldioxid som släpps ut i atmosfären.

Med hjälp av all den energi vi borrat upp har vi kunnat få allt att snurra snabbare och ökat vår produktion av prylar. Köper vi mer, ökar tillväxten (alltså produktionen av varor och tjänster), men samtidigt utnyttjar vi också natur och människor och sopbergen växer.

TÄNK OM...
...det inte skulle finnas någon olja. Vad av det du ser framför dig just nu, där du är, skulle finnas kvar om vi inte hade haft olja? Hur skulle en värld utan olja se ut? Hur skulle vi transportera oss? Vad skulle vi äta? Vad skulle vi göra och hur skulle vi bo?

Energi från sol och vind

Det har blivit mycket billigare och lättare att producera el från sol- och vindkraft.

Att ställa om från fossil energi, som olja och kol, till förnyelsebar energi, som sol- och vindkraft, är en viktig pusselbit för att minska utsläppen i världen.

Visste du att...
...vi svenskar lever som om vi hade 4 jordklot, medan medel-världsmedborgaren lever som om vi hade 1,7 jordklot.

Oops, vi har ju bara ett jordklot...!

Hälften av världens befolkning bor i städer. Städerna står för 80% av alla utsläpp. Andra halvan som bor på landsbygden släpper bara ut 20%.

NORMER
– vad är det?

Vi omskapar synen på vad ett gott liv är!

”Om du säger att du inte ska flyga, eller ska sluta konsumera kläder så är det inte din individuella miljöeffekt som är poängen, det är att du sätter en ny norm som kan fastna hos andra och sedan sprida sig till andra länder”, säger Victor Galaz från Stockholm Resilience Center.

Han säger också att det inte räcker att hushållen ändrar sina vanor, även det offentliga – alltså det gemensamma i samhället - (till exempel myndigheter, kommuner, sjukhus och skolor) och företagen måste minska sina utsläpp.

En norm är vad som ses som ”normalt” och bygger på underförstådda regler och förväntningar för hur en ska bete sig. T ex att stå i kö i mataffären.

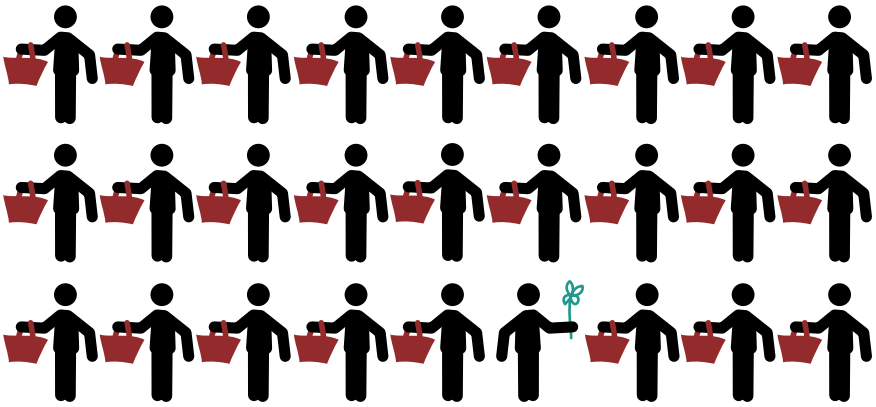

Men vad händer här!?

Vilka normer vill du plantera och vattna, så att de växer sig starkare?

NAMN: Syeda Talukdar*
ÅLDER: 19 år
ARBETAR PÅ: En fabrik som tillverkar kläder för en känd svensk klädaffär
LAND: Bangladesh

Textilarbetaren Syedas berättelse

Det är inte bara vår miljö och klimatet som påverkas av vår konsumtion. För att en person ska kunna handla billigt finns det ofta någon annan som fått betala. Det här är Syedas berättelse.

Flytten till storstaden
För 2,5 år sedan, flyttade Syeda till Dhaka från sin hemregion i Bogra i norra Bangladesh. Hennes äldre syster jobbade redan i en textilfabrik där och Syedas man ville flytta till huvudstaden för att hitta ett jobb.

Hårt arbete
Arbetet i textilfabriken är hårt.
- Vi arbetar tolv timmar om dagen. När arbetsdagen är över är jag trött och känner mig svag, mina händer och fötter värker ofta, säger Syeda.

Ingen vila
Fredagar betyder vanligtvis en chans till vila. Den här fredagen hade Syeda tänkt vara med sin två-årige son Anik, som hon knappt har tid att umgås med. Syeda träffar honom bara en liten stund innan hon går till arbetet, när hon kommer hem sover han redan.
- Tanken är att vi ska ha ledigt på fredagar, men idag blev jag beordrad att arbeta. Det händer ofta eftersom vi har väldigt mycket att göra, säger Syeda.

Inga pengar till sjukvård
- Om min son blir sjuk måste jag låna pengar från mina grannar för att kunna ta honom till läkare.

Text och bild är hämtad från en rapport från Fair Action.

*** Syeda heter egentligen något annat.**

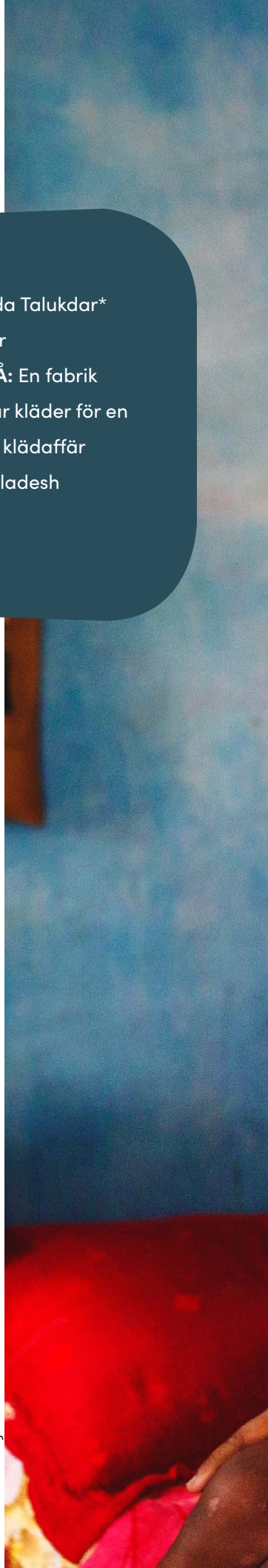

FOTO: JONAS GRATZER

TIPS!

Fråga butiken hur arbetsvillkoren ser ur för den som till exempel sytt tröjan du vill köpa. På så sätt kan du påverka företaget och visa att rättvisa arbetsvillkor är viktigt för dig!

MÄRKNINGSGUIDE

Märkningar som gör skillnad för människa och miljö

KRAV: Svensk märkning för ekologiskt odlad mat med förbud mot konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel och med omsorg om djur och natur. Kravmärkningen har några fler regler än EU-ekologiskt.

EU-ekologiskt: EU:s märkning för ekologiskt odlad mat med förbud mot konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel och med omsorg om djur och natur.

Fairtrade: Märkning med regler för att ge odlare och anställda i länder med utbredd fattigdom inflytande och möjlighet att förbättra sina arbets- och levnadsvillkor.

Bra Miljöval: Naturskyddsföreningens miljömärkning för produkter och tjänster. Regler för hur naturresurser ska sparas och hur den biologiska mångfalden och människans hälsa ska skyddas.

Svanen: Nordisk miljömärkning för produkter och tjänster. Regler för en mer hållbar produktion med minskade utsläpp av växthusgaser, skydd av ekosystem och minskad resursanvändning.

GOTS: Internationell miljömärkning för textil som omfattar hela livscykeln för produkten. Även regler för bra arbetsförhållanden på fabrikerna.

TIPS!

Kan du hitta märkningarna i butiken? Lär dig mer om vad de betyder och hitta fler här:

>> naturskyddsforeningen.se/miljomarkningar

>> medvetenkonsumtion.se/markning

Seriestripp för Sveriges Konsumenter av Lilla Berlin

Det är viktigt att den organisation som sätter regler för och granskar en märkning är oberoende, alltså att organisationen inte är kopplad till företaget.

Märkningarna ovan är exempel på sådana märkningar.

Ödehus blir bostadshus

Samtidigt som det är bostadsbrist på många håll i Sverige står många hus tomma på landsbygden. Istället för att bara bygga nytt kan vi också rusta upp och använda det vi redan har!

Sollefteå kommun arbetar med att hitta ödehus på landsbygden som matchas med människor i städerna som vill flytta in. Smart!

Tips för att minska konsumtion och avfall

Istället för att köpa nytt:

- Använd det du har
- Vårda och laga
- Återanvänd
- Låna, dela eller byt
- Tillverka själv
- Köp begagnat

Istället för att slänga:

- Ge bort
- Kompostera
- Återvinn

Visste du att...

...Bea Johnson som startade Zero waste-rörelsen, bara får en burk skräp för hela sin familj (en man och två barn) per år! Följ henne för att få en massa tips för hur du kan minska din mängd skräp!

Tänk om...

...vi skulle kunna ha ransonering, som under krigstid, fast på köp av nya saker. Vad skulle det innebära för natur och människor?

N Y | N Y | N Y | N Y | N Y | N Y

TIPS!

Ta med egen mugg, flaska, bestick och kasse om du ska köpa hämtmat eller handla något på vägen, så slipper du använda engångsartiklar.

Flergångs-mugg!

INFLUENCER FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID

Att ha dyra prylar ger ofta status i vår värld. Tänk dig att du är en YouTuber som vill få fler att inse vad som är viktigt på riktigt. Vad skulle din YouTube-kanal heta? Vad skulle synas på skärmen? Vad skulle du säga?

Rita och gör pratbubblor eller spela in en video på riktigt!

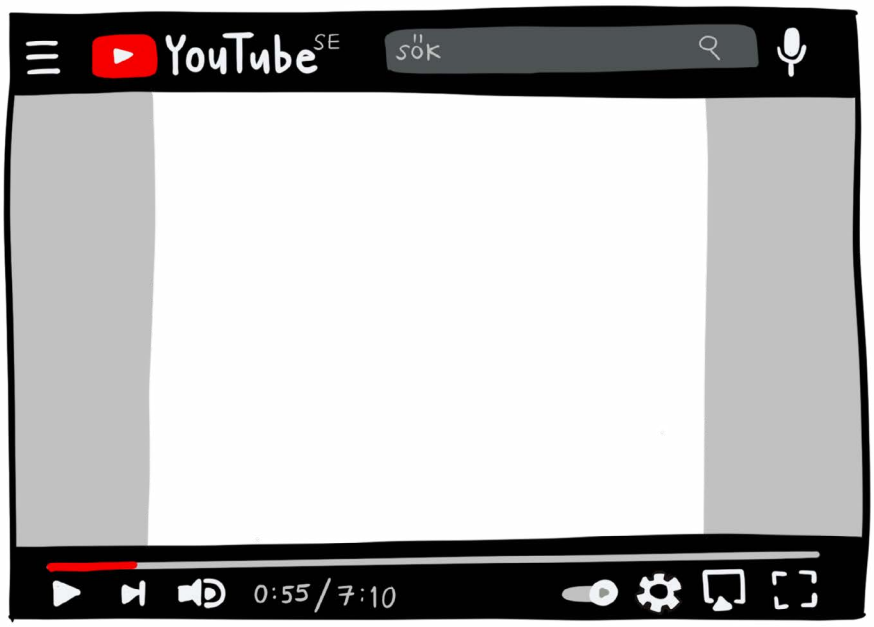

min YouTube-kanal heter:

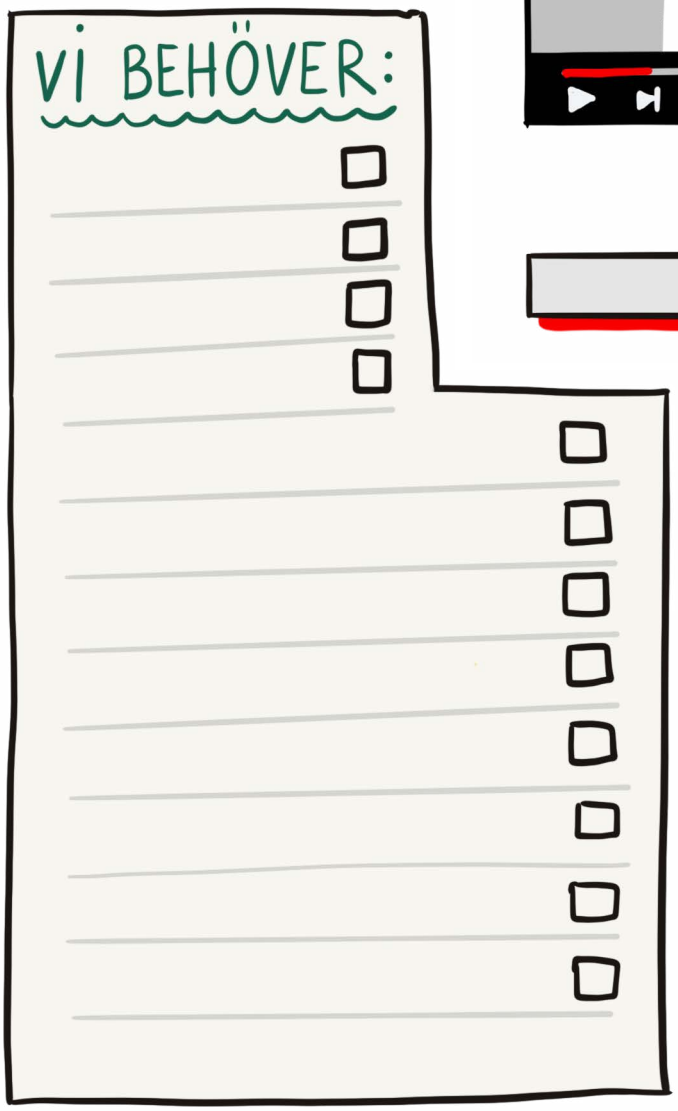

Skriv en lista på saker din familj behöver köpa under månaden som kommer.

Vilka av dessa skulle ni kunna få tillgång till utan att köpa nytt? Markera i rutorna hur ni skulle göra.

L = låna
LA = laga
B = byta med någon
T = tillverka själv
K = köpa begagnat

Utmaning – få med din familj på att testa detta i en månad!

OMSKAPA GALLERIAN!

Tänk om vi slutade producera och köpa en massa nya saker som vi egentligen inte behöver. Hur skulle vi då kunna använda stora köpgallerior istället? Rita in vad du skulle vilja göra där om du fick bestämma.

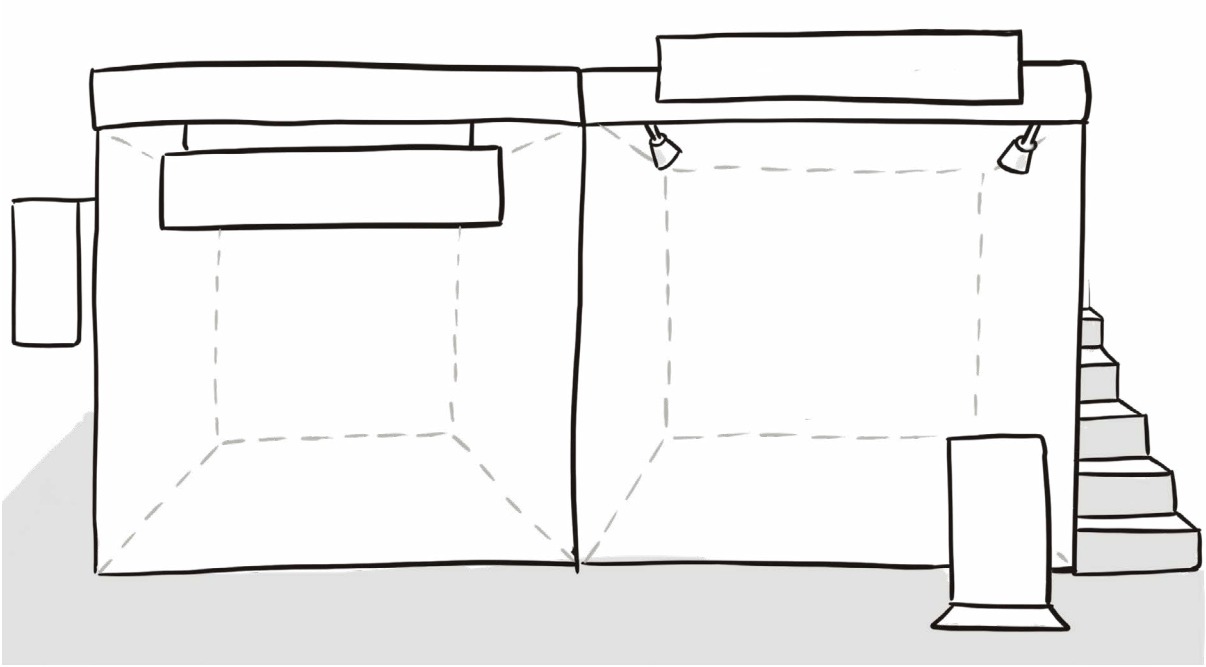

VAR KOMMER ALLT IFRÅN?

Tips! Om du köper nytt, fråga i butiken om de som tillverkat saken har haft rättvisa arbetsvillkor.

Rita av ett föremål (t.ex. något i klassrummet eller något du har hemma). Undersök eller gissa:

1. Vilket/vilka ämnen består materialet av?

2. Varifrån på jorden kommer ämnena som saken består av?

3. Hur tror du att tillverkningen har påverkat miljö och människa?

TEMA

Om omställning

En ny berättelse

För att skapa en framtid och en nutid där vi tar hand om jorden, varandra och oss själva behöver vi se framför oss hur vi vill att den världen ska se ut. Kan vi för vår inre syn se bilden av den värld vi vill ha är det lättare att faktiskt börja göra saker redan nu för att omvandla bilden till verklighet.

Omställning handlar om att ställa om från ett ohållbart samhälle till ett samhälle där vi lever i harmoni med naturen och varandra. Omställning börjar inifrån oss själva. Kan vi ta hand om oss själva och lyssna på de signaler vi får inifrån är det också lättare att visa omsorg om andra och naturen.

Vägar till framtiden

Möt Kali, David och Mattias som berättar om sina vägar till en hållbar framtid.

TILLSAMMANS ÄR VI STARKA

Kali Andersson
Klimatpsykolog och aktivist
Bor i Stockholm

FOTO: JOAKIM ANDRÉN

”I aktivismen hittar jag mycket hopp, både för att det äntligen känns som att jag gör något åt problemet, och för att det är så många roliga människor där som känner likadant som jag.”

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?

Det finns många lösningar och det är svårt att säga i förväg vad som kommer behövas. Men det man kan säga ganska säkert är att det kommer att behövas en systemförändring. Alltså en förändring av våra lagar och sättet vi har byggt upp vår demokrati.

Stora systemförändringar har ofta orsakats av väldigt hemska händelser, som krig och katastrofer. Men det finns också ett mer fredligt sätt, och det är genom ickevåldsrörelser. Alltså att tillsammans med andra arbeta för att påverka politiken och lagarna, men utan att ta till våld. Ickevåld är inte bara mindre hemskt, det dubblar också chansen för att en rörelse ska nå sitt mål.

Många jag träffar tror att lösningen handlar om att förändra sin egen vardag, som att alltid välja rätt typ av mat och resor. Jag tror att det bästa just nu är att lägga sitt huvudfokus på att organisera sig. På så sätt kan vi få en politik som hjälper alla att ändra t ex sitt resande och ätande, istället för att bara några ska göra det.

Hur ser din drömframtid ut?

I min drömframtid är människor mycket lyckligare än de är nu. Lyckoforskningen säger att det som gör oss lyckliga är gemenskap, tid, närhet, naturkontakt, att röra på sig och äta bra mat. Det kanske kan låta som lite hurtiga saker, men hjärnan påverkas mycket mer än man tidigare trott av alla de där sakerna. Och det är sådant som många har brist på idag. Istället jobbar folk för mycket, stressar och konsumerar sönder planeten.

Folk som går till psykologer tror ofta att det är något fel på dem själva för att de mår dåligt och inte kan vara glada eller lugna. Men det är faktiskt oftare själva situationen som är problematisk. De flesta vuxna jobbar jätte-mycket och stressar, just för att ha råd att handla saker - saker som inte ens gör dem glada. De som inte kan jobba är inte heller lyckliga, för de känner sig förstås utanför och kanske ensamma. Allt det här hänger ihop, vi skadar både planeten och oss själva samtidigt.

I min drömframtid kan folk ta det lugnt, har tid att lära känna sina grannar och vara mycket med sina barn och barnens kompisar. När någon har problem hjälper man varann så att ingen behöver känna sig ensam. Alla har tillgång till någonstans att bo, och dessutom en kolonilott eller trädgård för att odla egen mat.

Har du exempel på något du gör själv för att nå dit?

Jag jobbar inte heltid, och jag lägger istället tiden på att vara med mitt barn och våra kompisar, och hålla på med aktivism. I aktivismen hittar jag mycket hopp, både för att det äntligen känns som att jag gör något åt problemet, och för att det är så många roliga människor där som känner likadant som jag.

Text av Kali Andersson

TILLBAKA TILL NATUREN

David Jonstad
Journalist och författare
Bor i Dalarna

FOTO: MARCUS ELMERSTAD

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?

Den viktigaste biten av lösningen tror jag är att vi börjar se oss själva som en del av naturen igen. Med det menar jag att industrialiseringen av samhället, som har pågått i åtminstone hundra år, har separerat oss från naturen. Naturen ses ofta som något skiljt från människan och samhället, något som finns för att ge oss de resurser vi behöver: råvaror, utrymme för odling, dumpningsplatser för avfall och så vidare.

> ”Den viktigaste biten av lösningen tror jag är att vi börjar se oss själva som en del av naturen igen.”

Om vi förstår att det vi människor gör mot naturen gör vi mot oss själva, då tror jag att det hållbara samhället kommer att bli mycket lättare att åstadkomma. Det bästa sättet att nå dit tror jag är att tillbringa mer tid i naturen.

Hur ser din drömframtid ut?

I min drömframtid har vi gott om tid att göra sådant som vi verkligen mår bra av: umgås med våra vänner och familjer, hjälpa andra, få vara kreativa och att arbeta med sådant som är meningsfullt. Ordet ”stressigt” hörs knappt längre.

Vi har släppt den tokiga idén att vi hela tiden måste producera och konsumera mer för varje år som går. I stället fokuserar vi på de viktigaste behoven och frigör därmed massor av tid, samtidigt som vi kan leva på planeten utan att förstöra den.

Har du exempel på något du gör själv för att nå dit?

Jag, min sambo och våra två barn har flyttat från storstan till en liten gård i på landet. Både jag och min sambo har gått ner i arbetstid. Eftersom vi tjänar mindre pengar konsumerar vi också mindre. I stället har vi mer tid. Förutom att vi kan vara mycket med våra barn, odlar vi det mesta av våra egna grönsaker. Vi har även får, höns och ankor på gården.

Vi försöker också inspirera andra till att ta liknande steg och har ofta volontärer som kommer och arbetar med oss. Vi gör också mycket gårdsarbete tillsammans med grannar och vänner.

Eftersom vi lever på landet har vi mycket kontakt med naturen och vi försöker så ofta vi kan stanna upp och fascineras av allt liv som pågår runt om oss: till exempel de häftiga spindlarna i taket i jordkällaren, vattensalamandrarna i dammen och spåren av lodjur några meter från huset.

Text av David Jonstad

MOT EN SMARTARE FRAMTID

Mattias Goldmann
Hållbarhetschef på Sweco
Bor i Stockholm

Vilken är lösningen för att nå ett hållbart samhälle?

Den värld vi vill leva i framtiden måste vi skapa tillsammans – annars blir det inte bra. Inte minst måste dagens barn och unga vara med i besluten – för de ska leva längst i morgondagens samhälle! Om vi själva får välja är jag övertygad om att vi väljer levnadssätt och tekniker som inte är dåliga för vår hälsa, som respekterar andra varelser på planeten och som inte hotar framtiden på klotet genom att förvärra klimatförändringarna.

Vi måste också förstå att allt inte kan lösas med ny teknik, utan en hel del handlar om att bete oss smartare. I framtiden kommer vi att bli mycket bättre på att dela på resurser – visst är det t.ex. galet att en bil står still och oanvänd 96 procent av tiden? Den som delar bil med andra istället för att äga den själv slipper också ta ansvar för att besiktiga, betala skatt, serva, försäkra och tanka bilen – livet blir mycket enklare i en delningsekonomi, alltså när vi delar med andra.

Hur ser din drömframtid ut?

Utan onödig klimatpåverkan, utan luftföroreningar och utan störande buller i staden, med en levande landsbygd och en ren natur att njuta av. Sverige har kommit långt på vägen mot ett sånt samhälle.

Dessutom har vi i min drömframtid respekt för varann oavsett bakgrund, jobbar kanske mindre än idag i takt med att allt mer kan automatiseras och skötas av robotar. Vi slipper onödiga resor i jobbet eftersom vi kan koppla upp oss digitalt för möten och konferenser, och då kan vi tack vare nya snabbtåg och elflyg tillåta oss att resa mer på vår fritid.

Har du exempel på något du gör själv för att nå dit?

Vi som jobbar mycket med klimat och hållbarhet måste göra så gott vi kan, dels för att vi annars inte blir trovärdiga, men också för att vi förstås själva ska ha koll på den teknik och de livsstilsval som vi rekommenderar till andra.

> ”I framtiden jobbar vi kanske mindre än idag i takt med att allt mer kan automatiseras och skötas av robotar.”

Jag misslyckas ofta med att vara så hållbar och klimatsmart som jag skulle vilja vara, men jag undviker att flyga och när klimatmötet var i Marrakech tog jag tåget dit, jag skippar det röda köttet, har ingen bil utan cyklar för det mesta, har 100% förnybar el i uttagen hemma, köper det mesta second hand och mycket annat. Men det viktigaste jag försöker göra är att trycka på mot politik och näringsliv för att påskynda omställningen!

Text av Mattias Goldmann

Vi får bara gilla läget när det gäller klimatet, eller?!

Det finns de som undrar om det verkligen stämmer att det är vi människor som påverkat klimatet och gör så att det nu förändras. Men faktum är att 97-98% av de mest ansedda klimatforskarna i världen ställer sig bakom FN:s klimatpanels (IPCC) rapport om att det är människan som orsakat de klimatförändringar vi ser idag.

Följande text är hämtad ur en insändare i en lokaltidning. Håller du med skribenten?

Var det bättre förr? Före industrialismen, då vi alla var bönder och åkte med häst och vagn och gned två pinnar mot varandra för att göra upp eld. Är det dit vi måste för att rädda miljön?

Kanske kommer den nya generationen fatta beslutet att vi minsann ska leva i samklang med naturen. Tills några av dem kommer på att de vill ha några fler förmåner än andra, och så är förfallet igång igen… Kanske är det enda vi kan göra att gilla läget, sopsortera och låta naturen ha sin gång.

Ett annat samhälle

Omställningsrörelsen är en global rörelse med människor som vill skapa ett hållbart samhälle. Rörelsen menar att det är tillgången på billig fossil energi som skapat det samhälle vi har idag och att det inte fungerar att fortsätta lita på den energikällan.

Genom att samarbeta med dem som finns nära oss och bidra lokalt där vi bor vill rörelsen göra global skillnad. Det handlar om att göra saker som minskar användningen av energi, ökar lokal självhushållning och bidrar till platsen vi befinner oss på. Läs mer och hitta lokala grupper på www.omställning.net

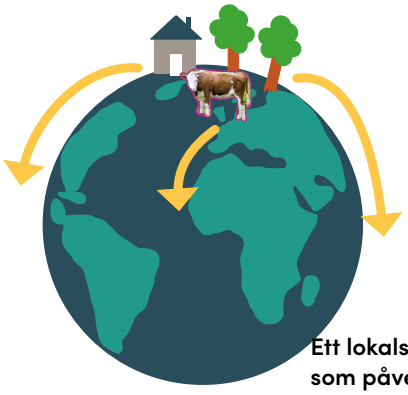

Ett lokalsamhälle som påverkar positivt globalt!

Visste du att...
...bara en kort promenad i skogen ger en massa positiva effekter. Forskare är faktiskt överens om att naturen får oss att må bra. Och det är ju inte så konstigt, det är ju i naturen vi levt under den största delen av mänsklighetens historia. Våra kroppar minns det. Där hör vi hemma.

Vi ❤ naturen = sant

Vi har alltid varit beroende av naturen. Vi är ju faktiskt en del av den. Vi människor ingår i jordens kretslopp precis som ett träd eller en sork. När vi dör blir vi åter till jord. När vi skyddar naturen skyddar vi därmed också oss själva.

I staden, med asfalt under fötterna och hus och bilar så långt ögat kan nå, kan det vara lätt att känna sig långt från naturen som egentligen är grunden för vår existens. Hur påverkar det oss?

Krama ett träd!

Visste du att...
...om vi är vi stressade och får känna skogslukt eller höra fågelsång så går stressreaktionen ner.

Kan en flod ha egna rättigheter, precis som vi människor? Ja!

Naturens rättigheter

Precis som vi människor har rättigheter är det många som arbetar för att naturen ska ha rättigheter. Alltså att till exempel floder, djur och skogar ska kunna ha juridiska rättigheter och på så vis skyddas.

Floden Whanganui i Nya Zeeland är en flod som fått egna rättigheter. Det betyder att alla som använder floden måste ta hänsyn till hur det påverkar hela floden, alltså allt som lever i och runtomkring den.

Det är ursprungsbefolkningen maorierna som kämpat för detta och lyckats!

Det svenska nätverket Naturens rättigheter arbetar bland annat för att sjön Vättern ska få egna rättigheter.

Ecuador är det första landet i världen som inkluderat naturens rättigheter i sin grundlag. Sen det hände 2007, är det fler länder som inkluderat naturens rättigheter i sina lagar.

“Nature is giving shelter to us. Are we giving shelter to nature?”

RIITTA PÄIVÄLÄINEN, fotograf

”Naturen ger oss skydd. Ger vi naturen skydd?”

FORSKAREN SVARAR:

Kan historien ge oss tips för framtiden?

Nina Wormbs,
Docent i teknik- och vetenskapshistoria på Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm

Nina forskar om hur vi människor tänker på teknik och teknisk förändring.

Många kanske ser framtiden full av flygande elbilar och automatiska robotar som ska lösa klimatkrisen, men Nina ställer frågan om vi verkligen måste uppfinna en massa ny teknik för att lösa våra nuvarande problem. Vi frågade Nina:

Hur ser du på framtiden?

– Framtiden ändrar sig hela tiden. Ibland har vi stor framtidstro, andra tider är vi mer oroliga. Ganska ofta tänker vi på framtiden som en plats med en massa ny teknik. Men nytt är inte samma sak som bra. Vi kan också använda gammal smart teknik på nya sätt för att bygga en rättvis och klimatsmart värld.

Jag vill ha en framtid där vi tar hand om planeten och varandra. Det går, om vi satsar på rätt saker och undviker det som vi inte kan ångra. Det är lättare att ändra våra vanor än vår teknik.

> ”Ser vi på mänsklighetens historia som ett dygn var vi jägare och samlare fram till kl. 23:40:00. Industrialiserade blev vi först kl. 23:59:40, 20 sekunder före tolvslaget. Digitaliserade, alltså uppkopplade till internet, blev vi 23:59:59, en sekund före tolvslaget.”
>
> Anders Hansen, ur boken Hjärnstark

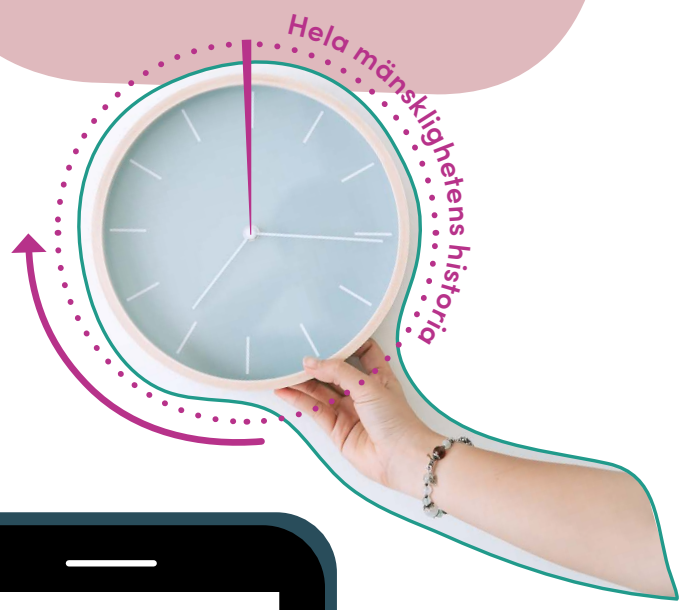

Att vi rör på oss, har god sömn och gemenskap är avgörande för hur vi mår, det menar psykiatrikern Anders Hansen som skrivit flera böcker om vår hjärna. Hur tror du att digitaliseringen påverkar hur vi rör oss, sover och umgås med andra?

Fyra olika framtider

Forskare på bland annat Kungliga Tekniska Högskolan har tagit fram fyra förslag på hur våra samhällen skulle kunna se ut om de inte byggde på ekonomisk tillväxt (alltså en ständig ökning i produktionen av prylar och tjänster).

Forskarna tog fram fyra mål som framtidssamhällena behöver uppfylla för att anses vara hållbara. Målen handlar om:

Vilket samhälle tycker du verkar roligast att bo i eller skulle du vilja blanda?

VI DELAR MED VARANDRA!

Detta samhälle bygger på delande, en så kallad delningsekonomi. Vi delar, hyr, lånar och byter med varandra snarare än äger och köper. För att kunna göra detta på ett smidigt sätt har vi olika digitala plattformar som hjälper oss.

Att vi delar saker med varandra skapar också gemenskap och beslut fattas på plats, där det behövs. Vi arbetar mindre och engagerar oss mer ideellt, alltså utan att få betalt.

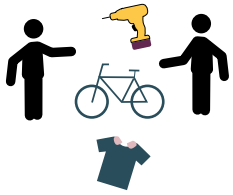

LOKAL SJÄLVFÖRSÖRJNING

I det här samhället produceras det mesta som behövs i det vardagliga livet lokalt, alltså där vi bor. Det gör att vi är nästan helt självförsörjande.

Alla förväntas hjälpa till i produktionen och med det som behövs, och beslut fattas lokalt. Att bo nära den mark som används för att till exempel odla mat är viktigt.

ROBOTAR FÖR LIVSKVALITET

I denna framtidsbild har vi tack vare utvecklingen av robotar kunnat gå ner i arbetstid till ungefär 10 timmar i veckan. På så sätt får vi mer fritid och tid till gemenskap med andra.

De flesta människor bor i städer och robotar sköter väldigt mycket av det som behövs i samhället. Staten arbetar ihop med företagen för att hela tiden utveckla robotarna och få det hela att fungera.

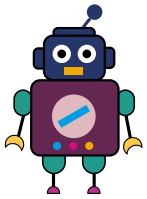

DET CIRKULÄRA SAMHÄLLET

I denna berättelse om framtiden finns inte längre några sopor. Allt vi gör bygger på återanvändning och cirkulering av material (en så kallad cirkulär ekonomi). Som ett kretslopp. Återvinning sker bara när något inte längre går att återanvändas.

Staten styr med tydliga lagar och regler för att få allt detta att fungera.

Vilket blir ditt framtidsyrke?

Här är några exempel:

Distansare – med hjälp av virtual reality utför du jobb på distans.

Robotpersonlighets-designer – du utvecklar rätt personlighet till robotarna som blir allt vanligare i samhället.

Kulturflätare – du hjälper människor från olika bakgrunder och kulturer att samarbeta.

Klimatrevisor – företag måste numera redovisa sina klimatavtryck varje år och du hjälper dem.

Vertikalodlare – att odla mat på höjden blir allt vanligare i de snabbt växande städerna – du är experten.

Yrkena kommer från Trygghetsrådets framtidsspaning. Dessa nya yrken tror de kommer utvecklas inom de närmaste åren.

”Jag är i skolan, fast egentligen är jag hemma!”

Hmm, ska du bli en trevlig eller kanske en busig robot?

Det svenska företaget Grönska utvecklar teknik för vertikal odling.

Louise & Hertha!

TIPS – FÖLJ MED PÅ EN RESA I TIDEN!

Hur gjorde de förr? I podden ”Hundraåringen som började podda” kan du höra Hertha berätta för sitt barnbarnsbarn Louise om hur det var att leva i Sverige för 100 år sen.

OROSMOLN

Vad oroar du dig för inför världen och framtiden? Skriv om det i molnet. I krukan kan du sen skriva motsatser till det du skrev i molnet. Hur kan vi göra för att detta ska växa i världen?

Tips! Ta hand om naturen, människor du möter och dig själv.

MÄNNISKAN I VÄRLDEN

Kolla på streckgubben på jordklotet. Tänk att den symboliserar människor med makt idag. Vad tror du att en människa i en rättvis och mer hållbar värld skulle säga om jorden? Rita den människan och vad den säger på det hållbara jordklotet bredvid!

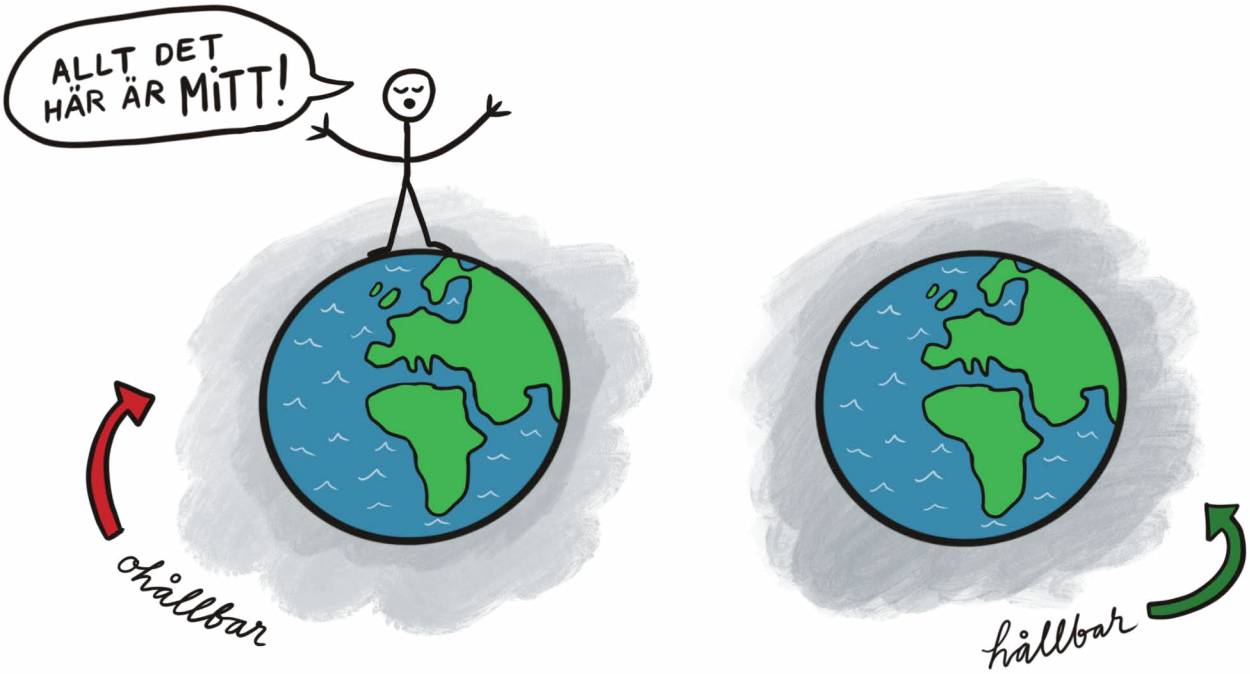

Tips! Gör tre små saker tillsammans i klassen som skulle göra er skola mer hållbar.

HOPPFULLA NYHETER

Vilka nyheter vill du läsa för att känna hopp för framtiden? Skriv din drömrubrik eller artikel. Lyssna på nyheterna eller läs en dagstidning och fundera kring vilken bild av världen och framtiden nyheterna ger. Blir du nedstämd eller hoppfull?

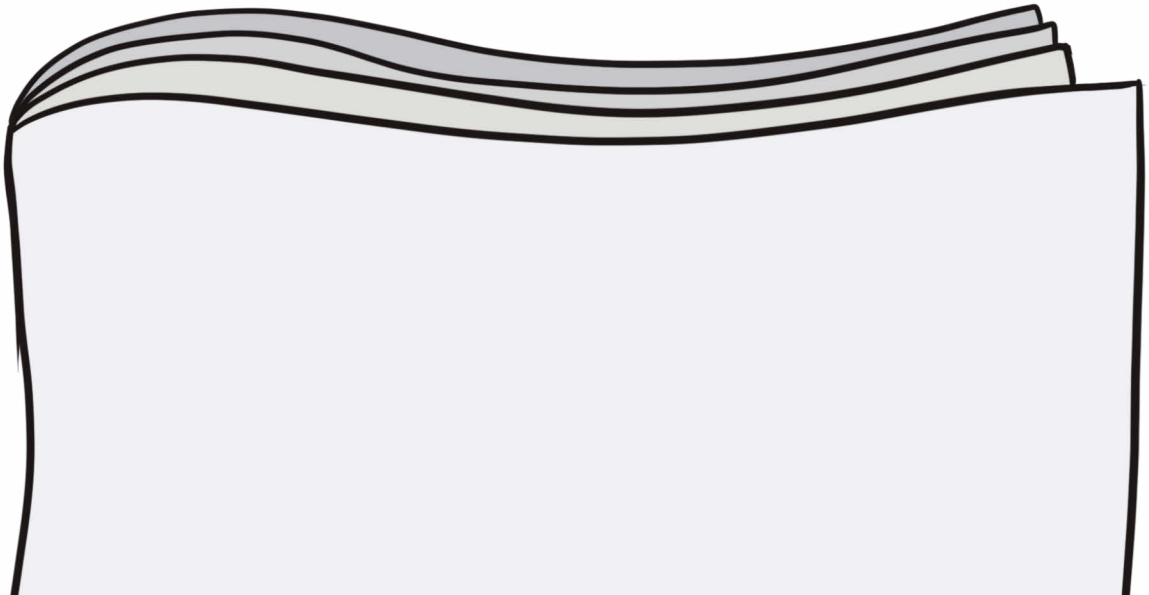

TEMA

Om påverkan

Tillsammans för en annan värld

Även om det du och jag gör inte i sig självt kan lösa klimatkrisen eller skapa en hållbar värld, bygger det vi gör ett starkare stöd för politiker som vill driva igenom lagar för ett hållbart samhälle. Det kan i sin tur leda till stora förändringar i rätt riktning!

När vi vill bidra och engagera oss för jorden och andra människor blir vi också en del av ett större sammanhang, en gemenskap, och tillsammans kan vi göra mycket.

Allt hänger såklart inte på mig eller dig, men det har ändå betydelse vad vi alla väljer att göra. Vi människor vill nämligen gärna göra likadant som dem vi har runtom oss. Sätter våra grannar upp solpaneler, är det också större chans att vi kommer göra det.

Så, vi kan vara droppar som skapar ringar på vattnet. Ringar som gör att politikerna och de som har en större plattform att förändra i en större omfattning, faktiskt vågar göra det, eller inte vågar strunta i att göra det.

”We can’t save the world by playing by the rules, because the rules need to change.”

Greta Thunberg

Vi kan inte rädda världen genom att spela enligt reglerna, för reglerna behöver ändras.

Martin hade en dröm...

Martin Luther King höll 1963 sitt berömda tal i USA som börjar med orden ”I have a dream...”. King hade en dröm om att svarta och vita människor skulle kunna leva sida vid sida och ha samma rättigheter. Han kunde visualisera något som då var otänkbart, men som sen faktiskt blev verklighet.

Redan 1955 satte sig Rosa Park i den del av bussen som var avsedda för vita och vägrade att flytta sig. Hon blev arresterad. Men tack vare hennes modiga och fredliga aktion öppnades möjligheten för fler att säga stopp och kräva förändring då det gällde lika rättigheter för svarta och vita.

Ickevåldsaktioner, alltså att genomföra aktioner och visa vad en vill och tycker utan att använda våld, har haft en viktig roll att spela för att få igenom förändringar i samhället.

Greta har också en dröm...

...i augusti 2018 satte sig Greta Thunberg ensam framför Sveriges riksdag för att klimatstrejka. Det som började med en enda person har nu lett till en rörelse med flera miljoner ungdomar som strejkar för klimatet över hela världen och även vuxna har anslutit sig.

Vilken drömframtid ser du framför dig?

UNGA KLIMATKÄMPAR

José Adolfo Quisocala
Peru

Yola Mgogwana
Sydafrika

Autumn Peltier
Kanada

När José var sju år såg han att vissa barn i hans skola inte hade råd att köpa lunch. Han kontaktade då ett återvinningsföretag som gick med på att starta en liten återvinningscentral på skolan. De elever som behövde kunde samla in plast och papper och lämna till återvinningscentralen, få pengar tillbaka och tack vare detta kunna köpa lunch. Detta har nu spridit sig till fler skolor som också öppnat återvinningscentraler.

Elvåriga Yola från kåkstaden Khayelitsha utanför Kapstaden i Sydafrika är en ung klimataktivist. Tillsammans med andra föreläser hon på olika skolor om klimatet. Hon vill visa att svarta ungdomar från fattiga områden i Kapstaden bryr sig om klimatet och att det också är de som drabbas värst av klimatkrisen.

Autumn från ursprungsfolket Anishinaabe på ön Manitoulin i Kanada kämpar för rent vatten och talade till världsledarna i FN 2018. Då var hon 13 år.

Detta är några av hennes tips för den som vill engagera sig för att skydda vårt vatten:

- Lär dig så mycket du kan från äldre och från dina lärare.
- Lär dig din historia och ditt språk. Lyssna och ställ frågor.
- Uppmärksamma klimatet och djuren. Ha respekt för allt levande.
- Prata med moder jord. Sätt dig tillsammans med henne och tacka henne.
- Ha kul och var ett barn så mycket du kan. Få din skola eller klass att engagera sig i olika aktiviteter för jorden.
- Prata med dina vänner och dela idéer. Inspirera och uppmuntra andra.
- Om du har en idé, agera och gör den till verklighet. Var inte rädd – alla kan göra det!

Lista från CBC Radio-Canada

FOTO: CHILDREN'S CLIMATE PRIZE

FOTO: BEAUTIFUL NEWS SOUTH AFRICA

FOTO: LINDA ROY FRÅN IREVAPHOTOGRAPHY I WIIKWEMKOONG UNCEDED TERRITORY

FOTON: TOMMY SÖDERLUND

Miljörörelsen vann striden om Ojnareskogen

2012 började företaget Nordkalk avverka skog på norra Gotland för att kunna bryta kalk. Fältbiologerna var en av de organisationer som bestämde sig för att rädda Ojnareskogen. Tillsammans med andra engagerade stoppade ungdomarna skogsmaskinerna. Nordkalk har nu fått nej från Högsta domstolen och kan därmed inte påbörja kalkbrytning i skogen.

Ojnareskogen är Gotlands största vildmarksområde med 60 hotade arter (så kallade rödlistade arter), som Ängshök, Gotlandssnok, fjärilar och orkidéer. I skogen finns även sjön Bästeträsk som är viktig för Gotlands dricksvattenförsörjning.

”And yes, we do need hope, of course we do. But the one thing we need more than hope is action. Once we start to act – hope is everywhere.”

Greta Thunberg

Och ja, vi behöver hopp, såklart behöver vi det. Men en sak som vi behöver mer än hopp är handling. När vi börjar handla – finns hopp överallt.

Så gör du skillnad – en fjärdedel räcker

Det börjar med att någon uttrycker en annan åsikt och visar att det går att göra saker på andra sätt. Till exempel att svarta och vita kan sitta i samma del av bussen. Kanske är personen helt ensam till en början och många tycker personen är konstig. Med tiden börjar en annan person hålla med. Ännu en person ansluter sig, efter en tid fler och fler och plötsligt är alla med på tåget.

Forskare tror att det räcker att en fjärdedel av befolkningen börjar uttrycka en annan åsikt för att hela samhället ska förändra sin syn på saken. Det betyder alltså att det räcker att få med sig 7 personer i en klass på 28 för att troligtvis få med sig hela klassen.

TIPS!
Skriv en insändare till lokaltidningen där du bor. Berätta om något du tycker är viktigt och varför du tycker det är viktigt, för att få fler att engagera sig!

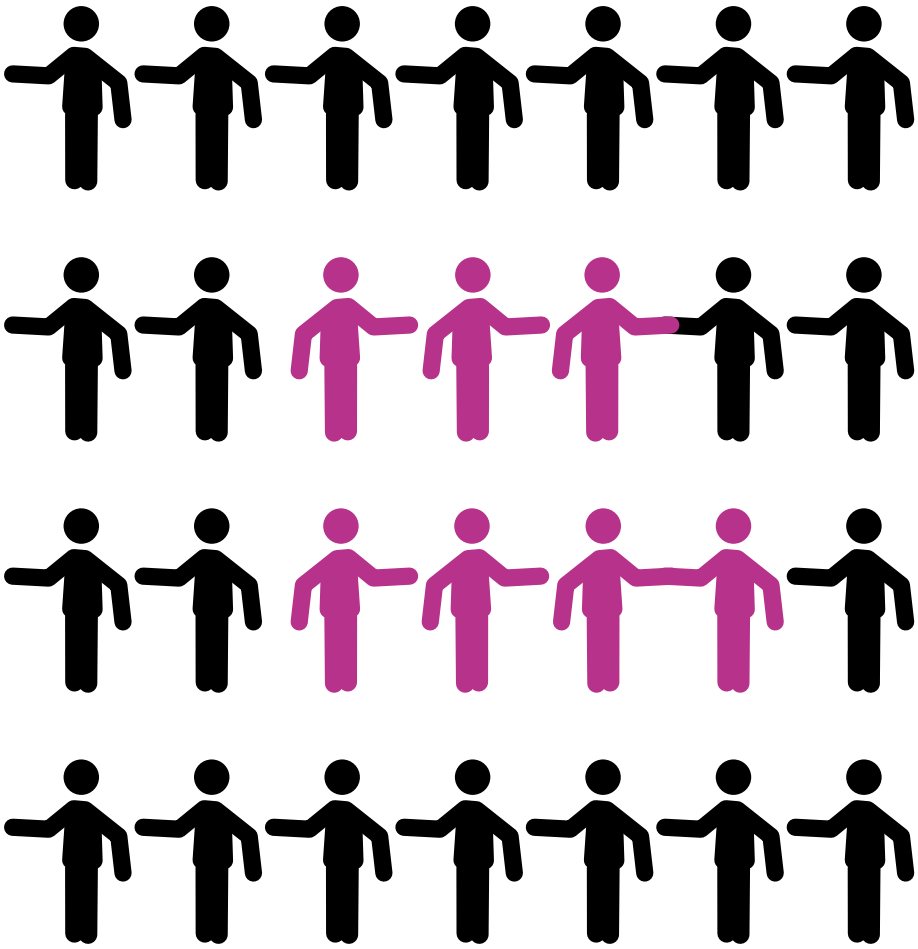

1/4 av klassen kan påverka resten!

Psst! Läs mer om normer på sid 39!

PÅVERKA KOMMUNEN!

Skriv ett medborgarförslag för något du vill ska förändras och skicka in till din kommun.

Alla som är folkbokförda i en kommun, barn som vuxna, kan skicka in så kallade medborgarförslag. Kommunen har skyldighet att svara på förslaget inom ett år.

Ett förslag kan få större tryck om det är fler som står bakom. Detta går att visa t ex genom en namninsamling. Läs mer om medborgarförslag på din kommuns hemsida.

Flickors rätt till skola

2012, när Malala Yousafzai från Pakistan var 15 år blev hon skjuten för att ha talat för flickors rätt att gå i skolan.

Att få gå i skolan är långt ifrån en självklarhet för många flickor i världen. Malala överlevde attacken och tack vare henne och alla som engagerar sig tillsammans med henne har flickors rätt till skolgång blivit något som diskuteras internationellt. 2014 fick hon Nobels fredspris.

En lag ger stor effekt

2005 infördes rökförbud inomhus på alla serveringar i Sverige. Innan dess var det lagligt att röka inne på restauranger.

Innan rökförbudet infördes mötte det en del motstånd, men idag ses det som det mest naturliga i världen att vi inte röker inne på konserten eller restaurangen. Detta är ett exempel på hur en lag son politikerna röstar igenom kan få stor effekt och blir det nya normala.

Aktivister i träden

Sen sex år tillbaka har aktivister bosatt sig i träden i den tyska, mycket gamla Hambachskogen. En skog med sällsynta lövträd och utrotningshotade arter. Precis intill skogen ligger Tysklands största brunkolsgruva. Företaget som äger gruvan och skogen vill avverka skogen för att komma åt mer brunkol – en energikälla som är en av de allra smutsigaste.

Aktivisterna vill rädda skogen för kommande generationer och har därför valt att ockupera den. Genom ockupationen har uppmärksamheten kring vad som händer i Hambach ökat och fler och fler blir medvetna om hur vi påverkar miljö och klimat, vilket aktivisterna ser som en seger i sig.

Tredjeklassarnas protester fick effekt

Viktor i klass 3A på Backenskolan i Umeå fick höra på nyheterna hur illa produktionen av palmolja påverkar djur och natur. När han förstod att det fanns palmolja i det margarin som användes i skolmatsalen fick han med sig klasskamraterna i en demonstration. Protesten fick effekt och skolköket bytte ut margarinet. Elevernas egna tips för att få vuxna att bry sig är:

1. Tjata.
2. Skrik ut vad du tänker (gärna högt).
3. Läs på, och säg inte bara att något är dåligt, förklara varför.
4. Tjata mer.
5. Demonstrera.
6. Gör skyltar (gärna med svart, för det ser allvarligt ut).
7. Strejka.
8 Tjata ännu mer.

Lista från Folkbladet, Västerbotten

Fair Finance Guide påverkar banker

Finance Guide är ett nätverk av organisationer som vill att bankerna ska ta ansvar för bland annat klimat och mänskliga rättigheter.

Genom sitt arbete med att påverka banker har de gjort stor skillnad. Bland annat har 20 000 personer inspirerats att maila sin bank. Detta har gjort att bankerna har förbättrat sina regler för hur de använder spararnas pengar.

Nätverket har också fått Handelsbanken att svartlista oljebolaget Shell. Orsaken är hur Shells oljeutvinning i Nigerdeltat påverkar miljön. Att ett företag blir svartlistat betyder att banken inte längre investerar i företaget.

Våra sparpengar kan göra stor skillnad!

STARTA EN FÖRENING!

Starta en förening på skolan för att påverka det du tycker är viktigt! Är ni fler som går ihop kan ni både stötta varandra, ha kul och bli en starkare röst.

Fråga elevrådet på skolan hur ni kan gå tillväga eller ta hjälp av en organisation som stöttar unga som vill starta förening, till exempel ”Vi unga” eller ”Sveriges ungdomsråd”.

Du kan engagera dig!

Här är några organisationer som arbetar för miljö och människa:

- Fältbiologerna
- Naturskyddsföreningen
- WWF
- Greenpeace
- Röda korsets ungdomsförbund
- Rädda barnens ungdomsförbund
- PUSH
- Klimatriksdagen
- Fridays for future

OMSKAPARSPELET

Om du skulle skapa ett spel som handlade om att omskapa världen till en hållbar plats, vad skulle spelet heta och vad skulle det innehålla? Rita i rutorna!

SPELETS NAMN

! _____

KARAKTÄRER

KARAKTÄRERNAS UPPDRAG

UTMANINGAR I SPELET

KARAKTÄRERNAS SUPERKRAFTER

ROPA PÅ REKTORN

Personen med plakatet behöver sällskap. Rita fler personer med plakat. Skriv på plakaten hur du tycker att din skola ska förändras för att bli mer hållbar. Få med dig några klasskompisar och hitta på ett roligt eller oväntat sätt att berätta vad ni tycker för er rektor. Hur skulle ni kunna göra? Testa!

VILKA ÄR DINA NÄSTA STEG?

Detta är mitt mål:

Detta motiverar mig att ta dessa steg:

Det här tycker jag att politikerna ska göra:

Personer jag vill ha med:

Detta vill jag göra på en gång:

Detta vill jag göra inom en månad:

Detta vill jag göra inom ett år:

Så här vill jag fira mina steg:

Utmaningar:

Härifrån hämtar jag kraft och stöd:

Det här magasinet har tagits fram av Sveriges Konsumenter som är en oberoende ideell organisation som arbetar för alla konsumenters självklara rätt till skydd, inflytande och möjlighet att göra medvetna och hållbara val. Bakom vår organisation står ett 20-tal medlemsorganisationer.

Sveriges Konsumenter driver frågor både nationellt, inom EU och internationellt och representerar konsumenters perspektiv i ett 30-tal forum. Vi ger ut den oberoende och reklamfria tidningen Råd & Rön.

Psst...!

Tipsa din lärare om lärarhandledningen som hör till det här magasinet och som skrivas ut gratis från www.omskaparna.se